BİR KÜLTÜR HİZMETİDİR
PARA İLE SATILMAZ

İNANCIN ALDANMASI

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı ALTUNTAŞ

ISBN: 978-9944-09-4

Dizgi : **H. İsmail Hakkı Altuntaş**
Kapak : **Haluk Karslıoğlu**
Baskı- Cilt : **Gözde Matbaacılık**

Ekim 2009

İsteme Adresi:
Gözde Matbaacılık Mücellit
& **Reklam Hizmetleri San. ve**
Tic. Ltd. şti Tel: 0 212 481 81 69

"Ey insan! Seni yaratıp seni düzgün ve dengeli kılan, seni istediği bir şekilde birleştiren, ihsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?"
İnfitar, 6-8

"Onlar (kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve müminleri aldatırlar.
Halbuki onlar ancak kendilerini aldatırlar ve bunun farkında değillerdir."
Bakara, 9

"Hilekârlık yaptılar,
Allah Teâlâ da hilelerine karşılıkta bulundu
ve Allah Teâlâ hile yapanların
en hayırlısıdır."
(Âl-i İmran, 54)

İçindekiler

Giriş 13

Hile 16

Hilelerin unsurları 19

Nefsin hileleri 22

Şeytanın hilesi ve kötülük.........................24

İyi görünen hile 28

İkna- aldatma 36

Aldanma-İnanç 38

İkna ve aldanmanın tesirleri 45

Aldanmış aklın nefsi ayartması...............46

İnsanın yalnızlık mücadelesi...................48

İnancın oluşmasındaki zafiyet.................50

İnancın sorgulanması 53

Herkesin inancı kendine doğru 58

Netice..72

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

Şüphesiz hamd Allah Teâlâ içindir, O'na hamd eder, O'ndan hidayet ve bağışlanma dileriz. Nefsimizin şerrinden, kötü amellerimizden Allah Teâlâ'ya sığınırız.

Şüphesiz Allah'ın hidayet eylediğini saptıracak, O'nun saptırdığını da hidayete ulaştıracak yoktur. Allah Teâlâ'dan başka ilâh olmadığına, O'nun birliğine ve ortağı olmadığına, Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin O'nun kulu ve Rasulü olduğuna şehâdet ederiz.

İnsanın herhangi bir dine, ideolojiye, düşünceye, inanması, güvenmesi, ikna olması ve aldanması kaderidir. Kitapta inanç hakkında hile, aldanma hakkında yorumlar yaparken inancın oluşmasındaki seyrin ruhî, fikrî, şahsî vb. durumlar ile ele alınırken hile, ikna ve aldanma kısımlarına yoğunluk verilmeye çalışılmıştır.

Aldanma ve aldatmanın arttığı günümüzde bulanmış mantık, bütünlüğünü kaybetmiş şahsiyetler, dezenformasyon [1] ile, insanları kandırmak gayesinden hareketle gerçekmiş gibi, yalana ve ikna kabiliyetine dayanarak,

[1] **Disinformation:** i. kasten yanlış haber verme, yanlış bilgi verme

planlayıcılar görmek istediği neticeleri bulmasına yarayacak inanışları beslemek suretiyle kaosa doğru çekilmektedirler.

Kitapta hali hazırda bulunan inançların hakikatleri için yorum yapılmamıştır. Ancak inanç meselesindeki karmaşa ile hakikatin kazanılmasının zor olduğu ve isabet etmenin Allah Teâlâ'nın yardım etmesinden başka bir şey olmadığı görülecektir.

Günümüzde insan topluluklarında inançlar aslını yitirip bir manası kalmamaya, şüpheye, "ben"ine tapmaya, sosyolojik evrimi ile özellikle şehirlerde toplumun inançsızlığa dönüşümü karşısında inançların düzenleyici ve yükseltici fonksiyonunu kaybedişi, tekrar aldanışa dönüş ile vahim durum kendini göstermektedir. İnancın katılaştırılmış aslı insanlar için değer kaybına uğramıştır. İnançların taklit, tahkik, ikna ve aldanma ile olmasında bilgisizlikte oluşunca, kabul ettiği inancında yeni bir inancı aramak ve bulmak ile de içinden çıkılmaz durumlar baş göstermiştir. Bu ise insanların aldanışını artırmış, yeni bir sistemleri arayışında etkili olmuştur. Ancak yeni inanç sistemlerinin ömrü kısa ve verimsiz olmakta ve insanları perişan etmektedir.

İnsanın yaratılışında aldanmanın varlığı görülür. Her ne kadar karşısındakinin art niyeti, hilesi veya doğruluğu açısından bakılınca aldatılmak ve ikna olmak insana bağlıdır.

İnsanın en büyük korkusu da inancı tarafından aldatılmaktır. Aldatılışları da ömrünü doldurduğu gibi, her bir gün, yeni bir aldatılışa gebedir. Bir gerçek vardır ki; insanın gerçeği

bulmaya giden o yollarında, her aldatılışı da ayrı bir aldanmadır. Belki de ne büyük aldanmaydı yıllar yılı inandığı!

Kimdir suçlu, yada suçlu var mıdır?

İnsanlar aldandıklarını anlayınca hep "neden" ile başlayan sorular sordular. Bu nedenle insan hayatta kaç kere aldatıldığını bir defa olsun düşünmelidir. Belki kendide bilemez, kim bilir. Kaç kere aldandı.

İnsan ikna olsa da, aldanıp aldatılsa da yine Allah Teâlâ'nın ona ihsan buyurduğu nimetler önüne gelir ve etkilenir. Bu ise inancın temelindeki temel etkiyi gösterir. Rasûlüllah sallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"İnsanlar, aynen altın ve gümüş madenlerine benzerler. Cahiliyede hayırlı olanları, İslâm'a girip onda derinleşip, (onu hazmettiklerinde) yine en hayırlıdırlar." [2]

Bu hadisi şerif ile insan kimliğindeki yaratılış özelliğinin ve Allah Teâlâ'nın varlığının ispatıdır. Bu nedenle inanç, insan erdemi olan bir hakarettir. İnancı olmadan, iyi şeyler yapan iyi insanlar vardır. Ancak kötülük yapan kötü insanlarında bulunduğu bir dünyada, iyi insanların inanca sahip olduktan sonra kötü şeyler yapması için, inancı adına aldatılması veya aldanması ile mümkündür. İnsanlık tarihide inancı için kötülük işleyenlerle doludur. Burada akla gelen şey inancın gerçekten kötülüğe mani olup olamadığıdır. Eğer inanç kötülüğe mani olamıyorsa inanmanın faydası yok denilebilir mi?

---

[2] Buhârî, Menakıb, 1; Müslim, Birr, 160; Müsned, 2/539

12 - İnancın Aldanması

Yukarıdaki hadiste Allah Teâlâ'nın yaratılış konusunda insana kattığı cevherin özellikleri mi açığa çıkmaktadır. Anlaşılan inancın insana verdiği kuvvet Allah Teâlâ'nın ihsan buyurduğu yardım yanında küçük kaldığıdır. Bu kadar çeşitlemeli inançlar arasında hakikatin ancak bir olduğunu düşünürsek, bir insanın başkası hakkındaki yargısı tam kesinlik göstermez. Bu yargıların kesinliğini ancak bulunduğumuz boyuta başka bir boyuttan bakmak ile olabilir. Bir insan kendini aynasız göremediğinden bunu başarması ise maddî manada mümkün değildir. Bahsettiğimiz nedenlerle bazı hatırlatmalar yaparak kendimizi inançtaki hile, ikna ve aldanmadaki tehlikelerden korumak ve bilgilenmemiz gerekmektedir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Tek bir fakih (anlayışlı kimse)***, şeytana bin âbid*** (kulluk eden) ***den daha yamandır."*** [3]

Yolumuzu aydınlatacak şeyler hakkında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Allah Teâlâ bir kulu sevdi mi, onu sizden birinin hastasına suyu yasaklaması gibi dünyadan korur. " [4]

"Size iki şey bırakıyorum. Bunlara uyduğunuz müddetçe asla sapıtmayacaksınız: Allah Teâlâ'nın Kitab'ı ve sünnetim. [5]

---

[3] Tirmizî, İlim 19, (2083)
[4] Tirmizî, Tıbb 1, (2037)
[5] Muvatta, Kader 3, (2, 899).

Giriş

İnsan ruhunun gösterdiği tezahürler arasında, dünyada en çok yaygın olanlardan birisi, inanç olaylarıdır. İnanç dini kapsadığı gibi ideolojiyi, olmadık bir düşünceyi ihtiva eder. İdeolojiler müşterek bir aldanış olmaksızın ayakta duramazlar. Her ne şekilde olursa olsun inanç, hayatın büyük bir kısmını teşkil ederken şüphe ve aldanışları bünyesinde sürekli barındırarak sıkıntılı dönemlerin oluşması ile sürekli iniş ve çıkışlar meydana getirir. Bunlar için çözüm üretemeyen insan ise rûhî hayatında meydana gelen dalgalanmalar ve hastalıklı bünyesiyle toplum açısından sorun oluşu yanında düzeninde çarpıklaşmasında etkili faktörü oluşturur. İnsan için bütün yollar yürünülebilecek bir hal aldıysa o insan kaybolmuştur. Hedefinde kendisini dahi bulamayınca ruhî arazlar onu sarsmaya başlamıştır.

İnsanlar inanç açısından; ***ilgisiz, inancın dışında, sınırında, bütünleşmiş*** halde hayatlarını ikame ederler. Bu durumların hangisinde olurlarsa olsun insan bir hile, ikna ve aldanmanın etkisindedir. Fıtratın gereği inanç boşluğu dolarken hayatın gayesi de oluşur. Ancak çok zamanda hayatındaki inancın değeri ve anlamı

hakkında başkalarına bir cevaba muktedir de olamaz. Bu şekilde insan inancı ile arasındaki ilişkileri bir takım doğru ifade, mantığa, netice itibariyle rasyonel prensiplere uygun sözle anlatamadığı zaman şüphe aldatılmışlık nevrozuna da düşer.

İnsanlar bazı zaman ise inanca olan ihtiyacı karşısında, bir takım çıkışlar arar. Muhakkak bir çıkış yolu da bulur. Böylece inancını kurtaracak yan çıkış yolları aramak, bu yolun saçma sapan olması veya inancının hakikatine uygun olmaması da onu fazla ilgilendirmez. İnsan eğer çıkış yolunu bulamazsa, bu sefer inancın sarsılmaması için uğraş göstermek isterken kendini ve şahsiyetini kaybeder. Yani her inancın delilleri vardır. Onu, ispatlamayınca çok hissettiği ve anlatamadığı bir şey olmasıyla duyarsızlaşır.

Bahsedilen bu durumlar ile ve zamanımızda ortak insanlığın tarihi Allah Teâlâ tarafından vahyedilmiş dinleri yok etmeye teşebbüs ettiğine göre ve mutlak ihtiyacı tatmin eden bir takım inançlar oluştuğundan inancın hakikatine kavuşmakta zorluluğun varlığı her zaman bulunmaktadır.

Aslında son derece karışık olan inanma duygusunu, baskı altında tutmamak ve ihtiyaca göre bazı zaman irdelenmesi ve insanlığın bulunduğu zamandaki ihtiyacına karşılık gelecek şekilde ikna ve aldanma usullerini anlamak lazımdır. Cihanşümul dinlerin bir gerilemeye tabi olduğu ve yeni inanışlara katılımın arttığı, yalnızlaşma ile küçük gurup inanışların çoğaldığını görmekteyiz.

İnsanın inançlı bir hayat arzusu, varlığını tehdit eden kararsızlıklarında kendi düşüncelerinden ve yeteneklerinden uzak; manevi bir hayat için sürekli olarak istekleri hiçbir zaman kaybolmaz. Bu nedenle bazen ikna, bazen de aldanmak onun fıtratında bulunur. Yeni çıkmış bir sahte peygamberin, liderin etrafında birçok insanı toplamasının açıklamasını yapmak mümkün olabilir. Müntesipleri tarafından hakiki olan, ancak gerçeğinde sahtekâr olan bu inanç lideri, zamanı itibariyle insanlardan bir kısmının ihtiyacını karşılayacak hile, ikna ve aldatmanın etkenleri tespit etmiş ve kullanmıştır. Bu nedenle bu sahtelik karşısında gerçek pasif kalmıştır. Tâki sahteliğin yetersizliği ortaya çıkana kadar bu durumun devam ettiği görülmektedir.

Bu sebeple insanın, yollarını aydınlatmak gerekmektedir. İnsan ne kadar bilirse bilsin, ne kadar mukayese ederse etsin, ne kadar keşfederse etsin, bir muammadır. Ne kadar yükselirse yükselsin, sonra ta baştan beri kendini çeken inanç merkezini yeniden bulacaktır.

Hile [6]

İnanç konusunu incelerken bahsettiğimiz faktörlerin başında hile gelmektedir. Hile inansı tehdit eden unsur olunca bilgilenmemiz gerekmektedir.

İnsanın dünya işlerinde yararına ve zararına olan şeyi bilmesi ve başkasına zarar vermemesi için iç idrak güçlerini hangi konumda olursa olsun, insanın kendisi ile başkaları arasındaki ilişkilerde dengeli davranma alışkanlığını kazanması gerekir. Bunun için ilişkilerde bazen doğru olurken bazen de hileye başvurmak ve bütün ilişkileri kendi lehine çevirmek anlamında uyanıklık ve açıkgözlülük yapmaya kalkışmaması veya bunun tam tersi olan dünya işlerinde beceriksizlik ve aptallık yapmaktadır.

İnsanın hayatında değil tüm ilişkilerde güzellikler, hatalar, hileler, aldanmalar ve aldatılmalar var olagelmiştir. Bu yüzünden çeşitli açılardan insanların kavuştukları gibi kayıplara uğramasına sebep olan durumlar için tedbirler alınmış ve hep kazançlı olmaya çalışılmıştır.

---

[6] Çoğulu ***“hiyel”*** olan ***“hile”*** kelimesi lügatte, çare, maharet, kurnazlık, iyi düşünme, iyi görüş, işlerde tasarruf kudreti, maksada ulaşıncaya kadar fikri değiştirmek manalarında kullanılmıştır. Hile iradeyi sakatlayarak, bir diğer tarafı kasıtlı aldatılmasıyla bir hareketi yapmaya sevk edilmesidir.

Hile ile hata arasındaki temel ayrılık kasıt bulunup-bulunmamasıdır. Hatalarda kasıt yoktur, bilgisizlik dikkatsizlik ve ihmal vardır. Hile ise, yönlendirme muradına dayanan bir harekettir. Hile yapanın amacı, kendileri ya da başkalarının üzerinde bir menfaat, hükmetme ve güç istemidir. Hata yapanlar birilerine zarar verirler ama kendi menfaatleri olmadığı halde hile de başkalarına zarar verirken kendileri menfaat elde etmek amacındadırlar.

İnsanın hayatı boyunca nefis, şeytan gibi kendine düşman olanların hilelerinden etkilenmiştir.

Bilindiği üzere hayat bir savaştır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem savaşı ***"Harb bir hiledir"*** [7] olarak tarif ederken, hileyi bilenin savaşı kazanmış olacağından bahsetmiştir.

Harp hiledir, demenin manası, harbi yapan için en mükemmel, en iyi harp, hedefine, düşmanla karşılaşarak ulaşılan harp değil, onu aldatarak ulaşılan harptir. Zira karşılaşma, risklidir. Hâlbuki aldatarak neticeye ulaşmada hiçbir risk mevcut değildir. Onun için aldanmak ve aldatılmak kaderi olan insanın hileleri bilmesi gerçekte sonsuz ve yüce olan Allah Teâlâ'ya karşı kullukta asgari düzeyde hataya düşmesini sağlar ki, her hilenin fark edilişi kişinin kurtuluşu demektir.

Hileyi maddi âlemde görmek kolay olurken mânevi alanda tespit çok zor veya mümkün değildir. Bu nedenle Allah Teâlâ buyurdu ki;

---

[7] Ebu Dâvud, Cihad 101, (2637); Buharî, Cihad 157; Müslim, Cihâd 18, (1740).

"İnsanlardan, kendileri bir şeyi ölçerek aldıkları zaman tam alan; ama onlara bir şeyi ölçüp tartarak verdiklerinde eksik tutan kimselerin, vay haline!" [8]

Ölçme ve tartmada hilenin anılması somut değerler ile olanın kurtuluş çaresi olmadığındandır. Soyut değerlerde kaçamak noktaları bulmak nefis ve şeytan için kolaydır. Ancak yapılan her hilenin bedeli ağır bir şekilde ödeneceğine dair Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Ölçü ve tartıyı eksik yapan her millet mutlaka kıtlık, geçim sıkıntısı ve başlarındaki hükümdarın zulmü ile cezalandırılır." [9]

"Hile edenin göreceği, bulacağı karşılık hileden ibarettir."[10]

---

[8] Mutaffifîn,1-3.

[9] İbn Mâce, Ukûbât 22. Elbânî hadisin Hasen olduğunu söylemiştir. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, XI, 45. Mâlik'in rivayet ettiği hadiste ise şöyle buyurulmaktadır: *"Bir kavim, ölçü ve tartılarda (hile yaparak) miktarı azaltırsa Allah onlardan rızkı keser."* Mâlik, *Muvatta*, Cihad, 13.

[10] Mesnevi, c: II, b: 1591

Hilelerin unsurları

Hile, diğer suç ve hatalardan farklı olarak tespit edilmesi, gerçekleşmiş bir hileyi ortaya çıkarmak çok zordur. Onun için hilenin gerçekleşmesinden önce önlenmesi için yüksek ahlak unsuru bulunmalıdır. Hileye aldanmak ve hile gerçekleştiğinde şaşkın kalmak, insanın en büyük hatası olacaktır. Önemli olan hileyi önceden düşünüp önlem almak ve hile ihtimallerini, önlemleri için hile olayı ile karşılaşıldığında yapılması gerekenler vb. konularda önceden hazırlıklı olunmalıdır. Bu nedenle iç kontrol sistemini geliştirmek gerekir. Öncelikle hilelerin sağlıklı bir iç kontrol sistemi yardımıyla önlenmesi için inancın caydırıcı etkilerinin oluşturulması gerekir. Her şeye rağmen insan hileyi fark edemiyor, gerçekleştiğinde hilenin ortaya çıkması ve daha sonraki ihtimal hileler için caydırıcı olması için bilinçlenmelidir.

Bu nedenle hileden kurtuluşun temelleri **Allah Teâlâ'nın gösterdiği** hedefler ile kazanılır. Bu hedefleri bulmak ise üç şeyle gerçekleşecektir.

a- Allah Teâlâ'nın ihsanı ve devamıdır.

b- İnsanın doğru bilgiye ulaşması ve nübüvvet nuruyla aydınlanmasıdır.

c- Kurtuluşu talep eden insanın kendi iradesidir.

Ancak bunların olması için kulun hazır-

lanması gerekir. Allah Teâlâ'nın ihsanı ile iman nimetine kavuşan kulun, ilâhî lütfun bir yansıması olarak gönderilen rasüllere ve onların getirdikleri vahye muhalefet etmemesi ve bunun gereklerini yerine getirmesi gerekir.

Her insan potansiyel hile hedefi olunca onu doğuran şartlar olarak (baskı, fırsat ve haklı gösterme) düşünülmektedir. Bunların üçü bir arada bulunurken birisinin etkin olması daha fazlada olabilir.

Baskı Unsuru, yönlendirme yapmak için başka sebeplerin kullanıldığı unsurlardır.

Fırsat Unsuru, menfaatini taraf tutmak için hareket etmektir.

Haklı Gösterme Unsuru, aldatıcının haklı olmak için kullandıkları unsurdur. Hile yollarından biriyle, batıl bir iş için hile ile aldatmaya tevessül etmek ve görünüşte haklılık onun olsa ve lehine hükmedilse, gizlide ise hak onun yanında değildir.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem dahi hilenin bu kısmından beşer olarak kendinin dahi etkileneceği hakkında buyurdu ki;

"Ben de sizin gibi bir insanım. Siz davalarınızın halli için bana geliyorsunuz. Bazınızın hüccet yönüyle, diğer bazısından daha ikna edici olması, böylece benim, işittiğime dayanarak onun lehine hükmetmem mümkündür. Kimin lehine, kardeşinin hakkından bir şey hükmetmişsem (bilsin ki), onun için cehennemden bir ateş parçası kesmiş oluyorum." [11]

---

[11] Buharî, Şehadat 27, Mezalim 16, Hiyel 9, Ahkam 20, 29, 31; Müslim, Akdiye 5, (1713); Muvatta, Akdiye 1, (2,

Anlatılan üç unsurdan birinin bile aktif duruma gelmesi, hilenin doğmasına ve aldatmaya neden olabilmektedir.

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, demişti ki:

"Allah Teâlâ bir kimseyi başkaları üzerine çoban yapmış, o da idaresi altındakilere hile yapmış olarak ölmüş ise, Allah Teâlâ ona cennetini kesinlikle haram eder."[12]

Sonuç olarak aldatıcının hilesini tespit etmek çok zordur. Bu sebeple ***"avcı ne kadar hile bilirse, ayıda o kadar yol bilir; hileye aslanlar dahi mağlup olur",*** denilmiştir.

719); Ebu Davud, Akdiye 7, (3583, 3584); Tirmizî, Ahkam 11, (1339); Nesâî, Kudat 13, (8, 233)

[12] Buhârî, Ahkâm 8, Müslim, İman 227, (142); İmâret 21, (142)

Nefsin hileleri

Nefis kendi kendinin tanrısı olma yolundaki gayretleri onun hiledeki gizliliğini artırmıştır. Bu nedenle nefsin davranışlar üzerinde etkisi ve en çok görünen ***"aşırı güven eğilimi"*** "***kaçınma eğilimi"*** ve ***"kendini haklı çıkarma"*** eylemi bulunmaktadır.

Nefsin hilesinin büyüklüğü ise akılın idraki ile artar. Çünkü akıl nefsin hilesi karşısında aciz kalmaktadır. Kalbin yardımı olmayınca da sonuç hüsrandır.

Aşağılık nefis, eğer senden yüce bir kazanç dilese bile bu dilekte hile ve düzen vardır. [13]

Mesela nefse eziyet etmenin, evlenmeyip, yemeyip, içmeyip züht hayatı yaşamaya çalışan nefse bu kadar din dışı ceza vermek nefsi ters tarafından yine mükâfatlandırmaktır. Bu nefsin ruha galip olması olarak karşımıza çıkar. Onun için nefsin hilesini bilmek nefse eziyet etmekten daha kârlıdır.

"Bir derviş, nefsin hile ve aşırı derecedeki isteklerinden bıkıp usanmıştı. Bir gün kendi pirini rüyada gördü. Pir, bu dervişin önüne cıva ile dolu bir leğen koydu ve eline elmastan bir kılıç verdi. Derviş bu elmas kılıçla, tasın içindeki cıvayı ne kadar ikiye bölmek istediyse de cıva yine birleşti. Nihayet bu işten usanıp

---

[13]—Mesnevi, c.II, b. 2603

aciz gösterdi. Uyanınca, başı ucunda şeyhin durduğunu gördü. Şeyh ona:

"Ölünceye kadar böyle nefisle uğraşıp didişmekten elini çekmemen ve imkân nispetinde katil nefsi öldürmekten geri durmaman lâzımdır. Çünkü nefis ölmeyince onun hilesinden kendini kurtaramazsın" *dedi."*

Bu sebeple insanın nefsine karşı tavrı Epiktetos'un dediği gibi ***"Katlan ve kendini tut"*** mak olmalıdır.

Sultan Veled nakletti ki**:** Babam daima:

"Ben beş yaşında iken nefsim ölmüştü' derdi. Gençlik ve orta yaşlılık zamanında tam bir ciddiyetle riyazet eder, gece sabahlara kadar ibadetle meşgul olurdu ve riyazette çok mübalâğa ederdi." Ben kendisine:

"Siz bir gün bana böyle buyurmuştunuz. Bugün nasılsınız? Gece ve gündüz hiç durmuyor, hâlâ riyazete devam ediyorsunuz" dedim. Bunun üzerine Mevlânâ kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz

"Bahaeddin! Nefis, kuvvetli bir hilekârdır. Allah Teâlâ etmesin birden bire onun yine dirilip akıl şücâeddin'ini (= din yiğidini) ***mağlup ve harap etmesinden korkuyorum"*** buyurdu.[14]

Bu konuda tedbiri elden bırakmamak gerekir. Allah Teâlâ buyurdu ki;

"Eğer sabreder ve takva sahibi olursanız, onların hilesi size hiçbir zarar vermez."[15]

---

[14] Eflâki, Ariflerin Menakıbı, İst. 1995s. 301
[15] Al-i İmran, 120

Şeytanın hilesi ve kötülük

İnsan yaşadıkça tecrübesi artar ve hileleri bilir. Ancak zamanımızda şeytanın belirsizleşmesi ile ondan korkmak ve hilesini sezmek güçleşmiştir. Allah Teâlâ buyurdu ki;

"İnsan, zayıf yaratılmıştır." [16] bu ayetin işaretiyle şeytan karşısında insanın zayıflığından söz edebiliriz. Ancak bu zayıflığa rağmen insan akılla, vahiyle, bilgiyle, inançla kuvvetlendiğinde, şeytani etki ve hilelere [17] karşı koyabilmektedir.

"Şüphesiz ki şeytanın hilesi zayıftır" [18]

Haberi insanlık açısından Allah Teâlâ'nın verdiği bir teminat oluşu ile büyük bir kuvvet kazanıldığı düşüncemiz yanında bazen kötülüğün sebebi olarak yaratılmış mahlûk olan şeytandan rahatsızlıkta duyarız. Niçin Allah Teâlâ kötülüğe müsaade etti ve şeytanı yarattı, sorusuna da cevap aramaya çalışırız.

Bu konuda şeytanın varlığı ile olabilecek hikmetler şu şekilde sıralanmaktadır.

a) Allah Teâlâ, eşyayı zıtlarıyla birlikte yaratmıştır ki, biri diğerinden ayırt edilebilsin ve aralarındaki fark insanlar tarafından anlaşılabilsin. Şeytan da yaratıkların en temiz ve en şereflilerinden biri olan, hak ve hayrı tavsiye

---

[16] Nisa, 28
[17] Nisa, 76
[18] Nisa,7

eden meleklerin varlığına karşılık yaratılmıştır.

b) Allah Teâlâ'nın üstünlük ifade eden, ***Kahhar, Müntekim, Adl, Dal, Sedidü'l-_kâb, Seriul'-Hisab, Hafid, Rafi, Muizz, Müzill*** gibi isimlerinin tecelli edecekleri bir varlığın gerekli olmasıdır. Zira bu isimler taalluk edecekleri bir varlığı gerektiren kemal sıfatlardır. Şayet ins ve cin melek tabiatında olsaydı, bu isimlerin eseri ve neticesi ortaya çıkmazdı.

c) Eğer şeytan yaratılmamış olsaydı, Allah Teâlâ'nın ***hıfz, afv, magfiret, rahmet, günahları örtme ve affetme*** gibi özelliklerini ihtiva eden kemal sıfatlarının ve isimlerinin tecelli etmesi mümkün olmazdı.

d) Şeytan yaratılmamış olsaydı, Allah Teâlâ'ya ibadet ve itaatten söz etmek mümkün olmazdı. Zira belli fiillerin ibadet, tâat, hayır ve iyi oluşu ancak zıtlarının varlığı ile bilinebilir ki, insanlara şer ve çirkin fiillerde yol gösteren şeytandır.

Neticede kötülüğün karakteri olması açısından şeytanı yargılarken, Allah Teâlâ hakkında da bazı sorular ortaya çıkar ki, iyilerin iyi olmasıyla kötülerin kötülüğündeki sebepler zincirinde kopmalar kafaları kurcalamaktadır.

Kötülük, canlı varlıklara acı ve ızdırap veren şeyleri ifade eden bir terimdir. Yaşadığımız dünya, her şeyi bilen, her şeye kadir ve mutlak iyi bir varlık tarafından yaratılmışsa, Allah Teâlâ, mutlak iyilik niteliğine sahipse var olan kötülüğe niçin izin veriyor, diye düşünülebilir. Bu nedenle ateist düşünürler, kötülük meselesinden hareketle, her şeye kadir, her şeyi bilen ve mutlak iyi bir Allah Teâlâ'nın var olamaya-

cağı sonucuna ulaşmışlardır.

Onlara göre, bu kâinat mutlak iyilik ve kudret niteliğine sahip bir Allah Teâlâ tarafından yaratıldıysa, bu kâinatın hiçbir kötülüğü barındırmaması gerekir. Fakat yaşadığımız dünya kötülükler içermektedir. Bu düşünceden hareketle ateist düşünürler dinler aleyhinde çeşitli görüşler geliştirmişlerdir. Ancak ateistler kötülüğün bulunuş hikmetinin insanın "***özgür irade***"siyle yakından ilişkisini görmemişlerdir.

İnsan için özgür iradeden bahsedilmemesi ve kötülük ile iyiliğin bir ortamda, eşit olarak bulunmamasıyla, Allah Teâlâ'nın adalet sıfatının sonucu olan ceza ve mükâfatın manası ve değeri kalmamaktadır.

Bu sorunu çözmek gerekirse;

p- Her şeyi bilen, her şeye kadir ve mutlak iyi Allah Teâlâ vardır.

q- Kötülük vardır.

Önermeleri arasında var olduğu iddia edilen tutarsızlığı ortadan kaldırmak için, **p** ve **q** önermeleri ile tutarlı üçüncü bir önermeyi sunmak gerekir.

r- Özgür irade'dir. İrade; insanın bir eyleme ilişkin olarak, yapmak ya da o eylemi yapmamaktan kendini alıkoyabilmesidir.

İnsanlar sahip oldukları bu özgür irade ile bazen yanlış olanı bazen de doğru olanı yaparlar. İnsanların iradesini yanlış yönde kullanmaları ahlaki kötülüğün kaynağıdır. Eğer insanlar bu dünyada yaptıkları fiillerden dolayı sorumlu tutulacaksa ki öyledir, anlamlı bir özgürlüğe sahip olması mecburdur. Bir insan

özgürlüğe sahip olmaksızın bir fiilde bulunursa, ahlaki olarak bu fiilin sonuçlarından dolayı sorumlu tutulamaz. Bu nedenle insanı daima iyi olanı yapar şekilde yaratmak, insanın yaptığı eylemlerden dolayı ortaya çıkacak ahlaki sorumluluğu ortadan kaldırmak anlamına gelecektir.

Allah Teâlâ, sahip olduğu lutuf gereği insanoğluna kısmî olsada ***"özgür irade"***yi bahşetmiştir.

Dünyada var olan ahlaki kötülükler özgür iradeye sahip olan varlıkların bu iradelerini yanlış yönde kullanmasından kaynaklanmaktadır. (Allah Teâlâ'nın engel olduğu kötülükleri de unutmamalıyız.) İnsanlar için beşer bazında verilmiş özgür irade sonucu ortaya çıkan kötülükten dolayı Allah Teâlâ sorumlu değildir.

Nitekim insanlar sahip oldukları özgür irade ile iyi olan şeyleri de yapmaktadır. Ancak genel olarak baktığımız zaman özgür iradelerini iyi yönde kullanan insanların kötü yönde kullanan insanlardan daha fazla olduğunu gördüğümüze göre sonuçta açmazların varlığı kendi içinde çözülecektir. Bu ise şeytanın ve insanın varlığı ile olan ilişkiyi iyi ve kötü olarak algılamada psikolojik etki olarak faydalı olacağından Allah Teâlâ yaratılışında umumî bir imtihan, sebep ve sonuç ilkesini ortaya koymuştur.

İyi görünen hile

İnsanın iradeli ve iradesiz bütün niyetlerin fiili olarak çıkışında Allah Teâlâ'nın yaratması ilah olması açısından gerekli durumdur. Bu yaratma Allah Teâlâ'nın sorumluğunu da gerektirmez. Allah Teâlâ Kur´ân-ı Kerim'de buyuruyor ki,

"Allah her şeyin yaratıcısıdır" [19] ***"Sizi de, yaptığınız işleri de yaratan Allah'tır."*** [20] Bu nedenle kâinatta başıboş bırakılmış hiçbir şey olmadığı gibi Allah Teâlâ'nın kudretinden ayrı olmakta yoktur. Konumuz olan aldatılmanın temelindeki hilenin oluşu, gizli işleyişi, Allah Teâlâ'nın bilgisi dâhilinde olarak meydana gelir. İnsanların bu hileyi görerek tedbir amaçlı önlemler alıp almamasında yönlendirici bilgi açısından Allah Teâlâ'ya düşen rasüllerini hakikatle göndermesidir. külli iradenin cüzî iradeye teavünü ile rasüllerin doğruluklarını kavrama, iyi ve kötünün ne olduğunu anlama, yine Allah Teâlâ'nın dilemesine mahsus olur. Allah Teâlâ'nın müsbet ve menfî olarak yardımı, insanın ilâhına müracaatında yönelmesi ve ona verilmiş özgür iradesine bakmaktadır.

İnsanın ikna, aldanma ve aldatılma hallerinde bilgilenmesi ile kavuşacağı öznel durum, dolaylı ve dolaysız birbirine girift hali yanında

---

[19] Zümer, 62

[20] Saffat, 96

olgunlaşması, önlemler alması veya ihmal etmesi onun yaratılışı mahiyetidir. Bu nedenle iyi görünen hilelerin tuzaklarını bilmekle de bahse konu durumlara karşı önlem almak konusunda uyarıcı durumundadır.

Hz. Mevlâna kaddese'llâhü sırrah'ül azîz iyilik yönünden gelen hileyi şekilde anlatmıştır.

"Aşağılık nefis eğer senden yüce bir kazanç dilese bile bu dilekte hile ve düzen vardır. İblis'in Hz. Muaviye radiyallâhu anhı ***"Kalk, namaz vakti geldi"*** diye uyandırmasını rivayet ederler.

O Muaviye köşkünde bir bucakta uyumuştu. Köşkün kapısı içerden kilitliydi, çünkü Muaviye halkın gelip gitmesinden yorulmuştu. Ansızın birisi onu uyandırdı. Muaviye gözünü açınca adam gözden sır oldu. Kendi kendisine,

" Köşke kimse giremez. Bu küstahlıkta, bu cürette bulunan kim acaba?" dedi. Etrafı dolaştı, gizlenen adamdan bir nişan bulmak için her tarafı araştırdı. Kapı ardında bir herif gördü. Adam kapıya sinmiş, yüzünü perde ile örtmüş gizlenmişti. Hz. Muaviye;

"Hey sen, kimsin, adın ne ?" diye sordu. Adam;

"Adım açıkça söyleyeyim, Şaki İblis" diye cevap verdi. Hz. Muaviye;

"Niye gayret ettin, beni niçin uyandırdın? Bana doğru söyle, aykırı konuşma" dedi. İblis'in Muaviye'yi döşekten düşürmesi, kapalı konuşup bahaneler etmesine, Şeytan;

"Namaz vakti geldi. Hemen mescide koşmak ge-

rek. Hz. Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellem, mâna incisini delerek ***"Acele edin, ibadetleri vakti geçmeden yapın buyurdu"*** dedi. Hz. Muaviye;

"Hayır, hayır senin böyle bir maksadın olmaz. Bana hayra delil olasın, imkânı mı var? Hırsız, evime gizlice giriyor da "Bekçilik ediyorum" diyor. Ben o hırsıza nasıl inanayım? Hırsız, sevabı, ecri ne bilir" dedi. Şeytan dedi ki:

"Biz, evvelce melektik. İbadet yoluna canla başla düzülmüştük Yol saliklerine mahremdik, Arş sakinlerine hem dem, ilk sanat gönülden çıkar mı? İlk sevgi nasıl olurda unutulur?" [21]

"Emîr, Şeytana dedi ki: ***"Ey yol urucu, delil getirme. Beni kandırmağa yol bulamazsın, yol arama. Sen bir dolandırıcısın ben de garip bir tâcirim. Getirdiğin her elbiseyi nasıl alabilirim?***

Kâfirlik edip pılımın, pırtımın etrafında dolaşma. Sen hiç kimsenin malına müşteri değilsin. Dolandırıcı müşteri olamaz. Müşteri gibi görünse bile bu, hileden, düzenden ibarettir. Kim bilir, bu hasetçinin kabağında ne var? Allah Teâlâ, bu düşmanın elinden bizi kurtar, feryadımıza yetiş! Bir kere daha bana üfürür, beni bir kere daha afsunlarsa bu hırsız, hırkamı kaptı gitti! Onun bu sözü duman gibidir. Ey Allah Teâlâ, elimi tut, yoksa kilimim elden gider. Bir delil getirmekle İblis'e üst olamam. Çünkü o, her yüce, her aşağılık kişinin fitnecisi, imtihancısıdır. "Allemel esma" ya bey olan Âdem aleyhisselâm bile bu

---

[21] Mesnevi, c: II, b:2603-2619

köpeğin yıldırım gibi koşuşuna karşı yaya kalmıştır. Şeytan, onu bile cennetten yeryüzüne atmıştır.

Âdem bile Simâk (balık) burcundayken balık gibi onun oltasına düşmüş, " Rabbenâ, zalemnâ" diye ağlayıp feryat etmiştir. Onun hilesine, düzenine nihayet yoktur. Onun her sözünde bir şey vardır, her sözünde yüz binlerce sihir gizlidir. Erlerin erliklerini bir nefeste bağlar; kadının erkeğin hevesini bir nefeste arttırır. Ey halkı yakıp yandıran fitneci İblis, niçin beni uyandırdın? Doğruyu söyle!

Şeytan,

"Kötü zan sahibi olan kişi, yüz nişan da olsa doğruyu işitmez. Bir gönül, hayale düştü mü delil getirsen bile hayali artar. Söz, o gönülde illet haline gelir; gazinin kılıcı hırsıza âlet olur. Bu takdirde, öyle adama verilecek cevap susmaktan ibarettir. Ahmakla konuşmak deliliktir.

Ey ahmak, benim şerrimden Allah Teâlâ'ya ne ağlayıp sızlanıyorsun? Sen, o aşağılık nefsinin şerrinden ağla, sızlan! Sen helva yersin, çıban olur; sıtmaya tutulursun, sıhhatin bozulur. Sonra da İblis'e suçu yokken lânet edersin. Niçin o şeytanlığı kendinde görmezsin?

Bu, ey azgın, İblis'ten değil, sendendir. Tilki gibi kuyruk peşinde koşup durmaktasın. Yeşillikte bir kuyruk gördün mü o tuzaktır, bunu niye bilmiyorsun? Bilmiyorsun, çünkü kuyruğa meylin seni bilgiden uzaklaştırdı, gözünü, aklını kör etti. Sevdiğin şeyler seni kör ve sağır eder; düşmanlığa kalkışma, bu cinayeti, kara nefsin işledi.

Bana suç bulma, aykırı görme. Ben, kötülükten de bizarım, hırstan da, kinden de! Bir kere kötülük

ettim, hâlâ pişmanım; gecem gündüz olsun diye bekleyip duruyorum.

Halk arasında kabahatli oldum, herkes, kadın olsun erkek olsun kendi işini bana isnat ediyor. Zavallı kurt, aç bile olsa uyduruyor diye itham edilir. Zayıflıktan yol yürümeye kudreti olmasa bile çok yemeden imtilâ (dolmuş) olmuştur derler" dedi. Hz. Muaviye dedi ki:

"Seni doğruluktan başka bir şey kurtaramaz. Adalet, seni doğruluğa davet etmekte. Doğru söyle de elimden kurtul. Hile, savaşımın tozunu yatıştıramaz." Şeytan,

"Ey hayal kuran, düşüncelere dalan, doğruyu, yalanı nasıl anladın?" dedi. Hz. Muaviye,

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, nişanesini bildirmiş, kalpla sağlamı anlamak için mihenk vermiş; **"Yalan kalplerde şüphe uyandırır, doğru kalplere emniyet ve neşe verir"** ***demiştir. Gönül, yalan sözden istirahat bulmaz. Suyla yağ karışık olursa çırağ aydınlık vermez. Doğru söz kalbe istirahat verir. Doğru sözler, gönül tuzağının taneleridir. Gönül hasta olur, ağzı kokarsa ancak o vakit doğruyla yalanın tadını almaz. Fakat gönül ağrıdan illetten salim olursa, yalanla doğrunun lezzetini adamakıllı bilir, anlar.***

Âdem'in buğdaya hırsı artınca bu hırs, gönlünden sıhhati, selâmeti kapıp götürdü. Senin yalanına, işvene kulak astı, aldanıp öldürücü zehri içti. O anda akrebi buğdaydayken ayırt edemedi. Hevesle mest olan kişinin temyizi uçup gider. Halk, arzu ve heva sarhoşudur. Onu için senin yalanını dinler. Fakat hevadan

vazgeçen, gözünü sırlara âşina etmiştir."[22]

Bunun üzerine Azazil (şeytan) dedi ki:

"Ey emîr, artık hilemi açığa vurayım. Eğer namazın vaktini geçirseydin gönlüne dert düşecek, ah ve figana başlayacaktın. O teessüf, o figan, o niyaz, yüzlerce zikirden, namazdan üstün olacaktır. Böyle bir ah, hicapları yakmasın diye korktum da seni, onun için uyandırdım. İstedim ki öyle bir ah etmeyesin, bu suretle de o yola sahip olmayasın. Ben hasetçiyim, işte böyle bir hasette bulundum. Düşmanım; işim, gücüm, hile ve kinden ibarettir."

Hz. Muaviye, bunun üzerine

"İşte şimdi doğruyu söyledin, senden bu beklenir, lâyığın budur. Sen örümceksin, ancak sinek tutabilirsin. Hâlbuki ben sinek değilim, zahmet etme a köpek! Ben akdoğanım, beni padişah avlar. Örümcek, etrafımızda nasıl olur da ağ örebilir? Kudretin varken yürü, sinek avla, sinekleri bir ayran tası civarına çağır! Onları bala çağırsan bile bu çağırış, şüphe yok yalandır, çağırdığın şey de yine ayran! Sen beni uyandırdın ama o uyandırış, uykunun ta kendisiydi. Bana gemi gösterdin ama gösterdiğin gemi, girdaptan ibaretti. Sen beni, daha iyi bir hayırdan mahrum etmek için hayra sevk ettin" dedi." [23]

Bu kıssadan anlaşılan şeytanın iyilik yönünden görünen hilelerinden bir kısmıdır. Buna benzer birçok hilesi vardır. Mevlânâ kaddese'llâhü sırrahu'l-aziz şeytanın durumunu çok güzel izah etmiştir.

---

[22] Mesnevi, c: II, b:2700-2743
[23] Mesnevi, c: II, b:2780-2800

"Şeytan, bir oyunu gördü de iki yüz oyunu göremedi. O yüzden kendi evinin direğini kendisi kesti. Gece vakti başkalarının ekinini ateşlemek istedi, fakat yel, ateşi kendi ekinine sürdü. Lânet, şeytana bir gözbağı oldu, bu yüzden hileyi düşmanı olan Âdem'e ziyan sandı. Lânet dediğin de işte insanı böyle ters görüşlü yapar. Hasetçi, kendini görür, beğenir, kindar bir hale gelir. Nihayet kötülüğün, sonunda dönüp kötülükte bulunana geleceğini, ona ziyan vereceğini anlamaz." [24]

İnsanoğlu için şeytanın hilelerinden emin olmak ahmaklıktır. Tedbiri elden bırakanlar muhakkak aldananlardan olacağını düşünebiliriz. Önemli olan irademizi bu türlü iyi görünene hilelerden korumak ve aldanmamaktır. Ancak her halükârda insan için bir aldanma yaratılıştan beri süregelmekte olması da bir cilve-i rabbbânidir.

Yine iyi görünen hilelere örnek verilecek olursa birçok iyi sanılan kişiler ve tuzakları vardır. Bu konuda Hz. Mevlâna kaddese'llâhü sırrah'ül azîz buyurdu ki;

"A yücelerden kaçan şeyh, bu hileyi bırak! Sen, başına birkaç körü toplamış acı suya benziyorsun! Adeta bunlar benim dervişlerimdir... Ben de acı suyum. Benden içerler de böyle kör olurlar diyorsun!

Suyunu Ledün denizinden tatlı bir hale getir. Kötü suyu bu körlere tuzak yapma! Kalk, yaban eşeği avlayan Allah Teâlâ'nın aslanlarını gör... Sen, neden köpek gibi hileyle kör

---

[24] Mesnevi, c: II, b: 2510-2514

avlamadasın? Onlara yaban eşeği avlıyorlar dedim... Fakat yaban eşeği de nedir ki? Onlar sevgiliden başkasını avlamazlar... Hepsi de aslandır, aslan avcısıdır, nur sarhoşudur! [25]

"Bazı cahil şeyhler, kendilerine bir miktar esrâr-ı ilâhiye açıldığı zaman... Merkep izinde birikmiş su görüp derya zannetmiş kimseler gibi. Kendisini kâmil oldum zannedip, nefsinin hilesine aldanır, hakikâte varamaz. Berzah denilen iki mertebe arasında ki, geçitte kalır." [26]

Her ne şekilde olursa olsun hile yapan zarardadır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Mü'mine zarar veren veya hile yapan mel'undur." [27]

---

[25]—Mesnevi c.IV, b.1549–1553

[26]—Selim Divane, Sadıkların Müşkillerinin Anahtarı, İstanbul, 1998, s.56

[27] Tirmizî, Birr 27, (1942)

İkna- aldatma

İnsanlar birçok sebepten dolayı çevresiyle iletişim kurarlar. Bilgi vermek, yardım istemek, emir vermek, söz vermek, kendi fikirlerini anlatmak için belli bir düzeyde iletişim kurmak bunlar arasında sayılabilmektedir. Bu bağlamda en basit bir diyalogun bile ikna ve aldatma ile bağlantısı bulunmaktadır. Hayatın pek çok yerinde insanlar birisinin, davranışlarını ya da davranış biçimini değiştirmesi için ikna ve aldatmayı amaçlamaktadırlar.

İnsanların duygu, akıl, düşünce, inanç ve davranışlarını istenilen şekilde yönlendirmede üç usul olduğundan söz edebiliriz.

Bunlar; ***ikna, aldatmak*** ve ***zor kullanmak*** tır.

İknanın ve aldatmanın temelinde karşı tarafı bir şekilde istenilen seviyeye getirmektir. Aralarında ince ayrılık ikna edicinin ve aldatıcının niyetindedir. İkna edilmiş insan için hataya düşme hissi kaybedilirken, aldatılan hakkında tehlikede olma varsayımları düşünülür.

İkna doğruluk ve hayırda, aldatma ise şerrin yalanın kabul ettirilişinde kullanılmıştır. Çoğunlukla ikna iyiler, aldatma nefis ve şeytanı hatırlatmaktadır.

Şeytan insanı aldatıp onu ebedi azaba sokmak istemektedir. O, bu gayesine ulaşabilmek için çeşitli yöntemler kullanmaktadır. Şeytan

insanı aldatıp Allah Teâlâ karşısında zor durumlara düşürmek ve ona secde etmemekteki –sözde- haklılığını ispat etmek gayesindedir. Onun, bu hedefine ulaşabilmek için çeşitli silahları vardır. Bunları kullanırken de son derece gizlilik içerisinde hareket eder ve insanı aldatmaktaki sabır ve kararlı tavrından asla taviz vermez. İnsana bir kötülük işletebilmek için önce onun arzu ve isteklerini iyice öğrenir, ona göre yön vermeye çalışır. İnsanı aldatmak için aşamalı bir usul izler, bu yöntemi usanmadan tekrar tekrar uygular.

Şeytan bu yöntemleri uygulamaya koyarkende insanın nefsiyle işbirliği içerisindedir. Onun işbirliği yaptığı nefis, eğer irade zayıflığı içerisinde ise onun hâkimiyetine girmekten kurtulamayacaktır.

Bir başka bakış açısı da ikna tebliği, aldatma misyonerleri çağrıştırır. Tebliğ ve misyonerlik gerek temel dayanakları gerekse usul ve yöntem açısından birbirinden tamamen farklıdır.

Tebliğ inancın insanlara duyurulmasıdır. Rasüller tebliğ görevi yapmıştır. Hiçbir şekilde inanmaya zorlamamışlardır. İnancı kabul edip etmeme insanın özgür iradesine ve Allah Teâlâ'nın istemesine bırakılmıştır. Misyonerliğin amacı ise zorla, kandırarak ya da istismar ederek muhatap kitleyi ele geçirmektir.

Misyonerlik siyasî ve ekonomik faaliyetlerle birlikte yürütülür. Misyonerlikte parayla, çeşitli vaatlerle veya başka yollarla insanları kandırma ve aldatmaları vardır. Fakat tebliğde aldatma ya da insanların zayıflıklarından istifade etme yoktur.

Aldanma-İnanç

"İnanç" dan maksat kalpten ve zihinden olumsuz kısımları çıkarmak demektir. Bu şekilde kazanılan kuvvetle inanç kontrolü altına aldığı insanın yöneticisi konumuna geçer ve hayatını kontrol eder ve devamlılığı ise hiçbir zaman kesilmez.

Geçmiş zamanlarda, inanma sorunuyla yüzleşmenin mecburi yolu dindi. Günümüzde ise hayal kırıklığına uğrayan insanların pek çoğu şimdilerde eski dinlere dönüyor yada standart inançlardan daha gizemli inançlardan birine yönelmeyi daha uygun bulmaktadırlar. Ne var ki inançlar hayattaki anlam yokluğuyla başa çıkma girişimlerinde ancak geçici bir başarı sağlıyor veya sorunlara kalıcı bir cevap veremiyor.

Önceleri kimi zamanlarda inanışlar insan varoluşundaki aksaklığa ikna edici açıklamalar getirmiş ve güvenilir cevaplar vermiştir. Ancak günümüzde bu inançların görüşlerini kesin olarak kabul etmek eskiden olduğundan daha zordur. İlmî ve teknolojik ilerleme insanı bir yarışın içine çekerken kaybolmasına da neden olmaktadır. Belki doğruların özü değişmeden kalmış olsa da, bu doğruları sunuş biçimleri, yani vahiyler, kutsal metinler, çağımızda artık inancı güçlü bir biçimde yönlendirememektedir. Bu durum eski inanışları zorlayınca zama-

nımız yeni bir inancı ortaya çıkacak gibi karmakarışık durumlar içerisinde itilmektedir. Bu arada, var olan inançlarda avuntu arayanlar, buldukları huzur karşılığında, dünya hayatı hakkında bilinenlerin büyük bölümüne cevap verememekte ve geleceklerine ilişkin söze dökülmeyen bir sıkıntı içine düşmektedirler. Bu nedenle sürekli bir kurtarıcının ve altın çağın gelişi beklenmektedir. Mesela Mehdi ve İsa aleyhisselâmın geleceği hakkında inancımız vardır. Ancak onları beklemenin yanlış olacağını hiç düşünmemekteyiz. Kurtarıcı beklemek gerçekte yeni bir din teşekkülünün veya var olan dinlerin inançların zamana göre yeniden uyarlanmış şeklini beklemek gibi bir durumdur. Kurtarıcı gelip var olan inanışları tekrar hayata getirecek ise şimdiki inanış niye insanları tatmin etmiyor ve kurtaramıyor olacaktır. Yok, bu kurtarıcılar ile bir inanç yükselmesi olacaksa o zaman yeni bir inanç biçimi getirecekler diye düşünülebilir

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden sonra yeni din getiren olmayacağına göre kurtarıcı bekleyenler, gelmelerinden sonrada inanma yönünde yine aynı zafiyeti gösterecektir. Kurtarıcı beklentisi veya çözümlerin çok etkili çözüleceği yönündeki deliller ile ikna olanlar aldanan insanlar olduğunu görebiliriz.

Her bir yeniçağda, belki her yeni kuşakta ya da içinde yaşadığımız şartlar hızla değişiyorsa, inançların yeterliliğini sağlamak için ne yapmak gerektiğini yeniden düşünmek ve yeniden ifade etmek gerekir.

Pek çok insan, eski inançlardaki doğrularla

zaman içinde eklenen çarpıtmaları ve indirgemeleri birbirinden ayıramaz ve hatayı kabul edemediği için, doğruyu da reddetmeye başlamıştır. Öyleki, bir düzen sağlama konusunda çaresizdir ve hangi inanca bağlıysa ona sıkıca tutunmaya çalışmakta, yada yeni bir hedef ve inançla hayatlarına anlam katmaya çalışmaktadır. Bazı insanlar da inancının eski görkemine kavuşarak ihtiyaçlarına cevap vereceğini sanmaktadır. Kimileri de artık kargaşa yüzünden kıyametin kopacağına; kimileride yeni bir inanç sistemi getirmeye çalışıp düzenin dünyaya yayılacağına inanmaktadır.

Bu tehlikeli durumlardan kurtulmanın çıkış yolu, ***Nereden geldik? Nereye gidiyoruz? Yaşamlarımızı hangi güçler şekillendiriyor? İyi ve kötü nedir?*** soruları gibi, bizim için en önemli konular hakkında bildiklerimiz bakımından ve daha çok, ileride bileceklerimizi sistemli bir şekilde ele almaktan geçmektedir. Bu şekilde inançlarımızla hayatı daha iyi anladığımızda bilincin oluşmasına katkıda bulunan içgüdüsel dürtülerin, toplumsal denetimlerin, kültürel ifadelerin kökenlerini daha iyi bildiğimiz zaman, enerjimizi olması gereken yere yönlendirmemiz kolaylaşacaktır. Bunu da dünyaya hâkim olan şartlara bakarak, yapılması mecbur görünmektedir.

İnanç karmaşanın olmasında en büyük etken maddi hayatın zirvesine çıkan insanlığın şaşırtıcı çeşitlilikteki inanç hastalıklarının pençesinde *"**ikiyüzlülük**"* prangalarından kurtulamayıp birbirlerine zarar vermesine de bağlayabiliriz. Ancak kötü durumlardan kurtulmak

için ilgisiz olmamız sonuç vermediği gibi gerçeklerle yüzleşmekte istemiyoruz.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Kıyamet günü insanların en şiddetli azap edilecek olanı kendisinde hayır olmadığı halde insanların onda hayır gördüğü kimselerdir." [28]

Eğer arkasından gittiğimiz inançlar ve insanların hayatımızı düzenleyici olması düşünülüyorsa, bildiğimiz, hissettiğimiz, umduğumuz ve korktuğumuz şeyler hakkında Allah Teâlâ'nın istediği ve insan fıtratına uygun bir inanç olduğu hakkındaki bilgimizi çok iyi tartmamız gerekmektedir.

Ancak bunu insanın yalnız başına başarmasının mümkün olmadığı görülmektedir. İnsan sürekli bir aldanma ve aldatılma eşiğinde kalmakta ve kendini kurtaramamaktır. Bu sebeple Allah Teâlâ'nın önünde durulmaz hükmüne karşı yine ondan yardım istemeliyiz.

Hz. Mevlana kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hintlilerin karanlık bir ahıra bir fil getirip halka göstermek istediklerini anlatırken; inançların oluşumunda nasıl aldanıldığı, hakikatin dahi insanların tarafından yanlış şekilde nasıl kabullenildiği temsilini beyan etmiştir.

"Hayvanı görmek için o kapkaranlık yere bir hayli adam toplandı. Fakat ahır o kadar karanlıktı ki gözle görmenin imkânı yoktu.

O, göz gözü görmeyecek kadar karanlık yerde file ellerini sürmeye başladılar. Birisi eline hortumunu geçirdi,

---

[28] Kenz-ül Ummal

"Fil bir oluğa benzer" dedi. Başka birinin eline kulağı geçti,

"Fil bir yelpazeye benziyor" dedi.

Bir başkasının eline ayağı geçmişti, dedi ki:

"Fil bir direğe benzer." Bir başkası da sırtını ellemişti,

"Fil bir taht gibidir" dedi.

Herkes neresini elledi, nasıl sandıysa fili ona göre anlatmaya koyuldu. Onların sözleri, görüşleri yüzünden birbirine aykırı oldu. Birisi dal dedi, öbürü elif.

Herkesin elinde bir mum olsaydı sözlerindeki aykırılık kalmazdı. Duygu gözü ancak avuca, ancak köpüğe benzer, avuç bütün fili birden elleyemez ki !

Denizi gören göz başka, köpüğü gören göz başka. Köpüğü bırak da denizin gözüyle bak sen.

Köpükler, gece gündüz denizden meydana gelir, onları deniz harekete getirir. Fakat sen ne şaşılacak şey, köpüğü görüyorsun da denizi göremiyorsun!..

Biz, gemilere benziyoruz. Aydın denizin içindeyiz de gözlerimiz görmüyor, birbirimize çarpıp duruyoruz."[29]

Aldanma kelime itibarıyla bazı noksanlıklar içerse de inancın derecelerinden bir aşamasıdır. Bu aşamada insan aldanmıştır veya aldandığı şüphesine düşmüştür. Aldanma ikna[30], aldatılış[31] veya zorla kabul devrelerinde mu-

---

[29] Mesnevi, III, b.1260-1273

[30] Nasihat

[31] Mükâfat

hakkak bulunması gerekir[32].

Bu dönemlerin ikinci aşamasında daha açık olarak vardır. Aldanma çoğu zaman inanç halini alarak tahkik dönemine geçer. Tahkik döneminde ulaşılan son durum karşısında geçmiş unutulmaya başlamıştır. Dönüşte fazla düşünülmez.

Aldanmanın inanç ile içleştirilmesi ilk bakışta yanlış düşünülebilir. Ancak bu kadar çok din ve inanç şekilleri olduğu düşünülünce bu birlikteliğin hakiki cephesi açığa çıkmaktadır. Bazen aynı inancın içerisinde birçok çeşitlemelerin ve ayrışmaların olması bu durumu göstermektedir.

İnsanlar inanmak için arayış içindedir. Bu nedenle ya ikna olur ya da aldanmak zorunda kalır. Bir şeye kavuşunca onu hakikat zannetmesi kaçınılmazdır. Kabul edeceği inancın gerçek ve doğru oluşu artık değersizleşmiştir. Ancak inancının değerine ilgisiz bile olsa bir şekilde vardır. Bu değerlendirmeyi daha iyi anlayabilmek için şu olaya göz atalım.

Hz. Ali kerremallâhü vecheye birisi geldi. Adam ölümü tekrar dirilmeyi ahirette hesabı cenneti ve cehennemi inkâr ediyordu. Hz. Ali'ye:

"Ya Ali! siz müslümanlar ölüme ve ölüm ötesine inanıyorsunuz; biz ise inanmıyoruz. Siz cehennemden kurtulmak cennete girmek için bir sürü ibadet ediyor mal harcıyor zahmete giriyorsunuz. Bu zahmet değer mi? Hem ölümden sonra tekrar dirilmenin olacağı ne malum?" diye sordu. Hz.

---

[32] Haraç

Ali kerremallâhü veche adamı sükûnetle dinledi sonra ona şu cevabı verdi:

"Evet, ölümden sonra dirilmek hesaba çekilmek cennete veya cehenneme girmek ya senin dediğin gibi yoktur; ya da bizim dediğimiz vardır.

Önce senin dediğinin doğru olduğunu düşünelim. Ölümden sonra ahiret hayatı yoksa seninle biz aynı durumdayız. Sana da yok bize de yok. Bu arada bizim Yüce için kıldığımız namazların yaptığımız ibadetlerin hayır ve iyiliklerin güzel ahlakın verdiğimiz zekât ve sadakaların bize bir zararı olmaz. Ama ya ahiret varsa bizim dediğimiz doğru çıkarsa senin hâlin nice olur? diye sordu. Adam biraz durdu düşündü ve sonra:

"Vallahi her iki durumda da siz kârdasınız ahiret varsa vay bizim hâlimize! Yolunu öğret ben de müslüman olacağım " dedi ve müslüman oldu.

İkna ve aldanmanın tesirleri

İnsanın ikna olarak kazandığı inanç güzel görünürken aldatılarak kazandığı inanç üzülmesine sebep olduğu düşünülebilir. Hakikatte ise ikisinin ayrılığı çok azdır. Ancak ikna olmakta zorlanan akıl aldanma şansını kullanmakta ısrarcıdır. Akıl inançsız duramadığı gibi, gelecekte ihtimaline göre hata yaptığı açığa çıkınca, aldatıldım demek şansını kaybetmemek duygusu içinde yatmaktadır. Bazen gerçekler insan için acı verince aldanmak daha hoş gelmektedir. Bu sebeple illüzyonların çekiciliği gerçekten daha fazladır.

Aldatıcı illüzyonlar için aslında söylenecek çok şey vardır. Aldanan illüzyon içinde kaybolup dağılır. En akıllı, tedbirli ve temkinli olduğunu zannedenler dahi bu illüzyona maruz kalıp aldanmaktadır. Aldanan için niye aldandığını çözmek yerine kandırılması daha hoş gelmektedir. Gerçeklerle karşılaşmak yerine aldanarak bir şeye inanmak daha kolaydır. Aldatılmış akıl nefsi ikna içinde ayrıca bir gayret göstermesinden dolayı da ikinci bir etki olarak düşünülebilir.

İknadaki olumluluk ise insanın nefsi açısından rahatlatıcı olmasıdır. Aldanmada ise yukarıda belirttiğimiz üzere akıl rahatlar. Aklın kendini beğenme duygusu, aldatılmayı kabullenmektedir.

Aldanmış aklın nefsi ayartması

Bir kişiyi aldatılmaya sevk eden ve ayartan aldatan vesile veya vasıtalar, o şahsın özel durumuna uygun düşen şekildedir. Bu sayıda sınırlama düşünülmez. Ancak en çok olanlarından aklî olanlara öncelik vermemiz gerekir. Aldatılmış akıl ne zaman nefsi iknaya başlarsa şeytan o zaman onu günaha sevki daha kolaylaşır. Bu nedenle Allah Teâlâ ***"Nefsi ilah (yönetici) edinmek"*** [33] konusunda uyarıda bulunmuştur. Nefsin ilah edinmek onu Allah olarak kabul etmek değildir. Allah Teâlâ'nın emirlerine karşı duyarlı olmayı ve itaat etmeyi unutmaktır. Hiçbir kimse nefsine taptığını iddia da etmez. Ancak onun isteklerine boyun eğer. Bu aldatma ise gizli ve fark edilme yönünden çok zordur.

Aldatmanın çeşitliliği konusunda Necmeddin Kübra kaddesellâhu sırrahu'l-azîz değişkenlik hakkında şunu haber vermektedir.

"Bir gün halvette yalnız olarak zikirle meşgul olurken şeytan geldi. Halvet ve zikir hayatımı karıştırıp bozmak için hile ve tuzaklarını artırdı. O anda elimde bir himmet kılıcı hâsıl oldu. Ucundan kabzasına kadar üzerinde: ***"Allah," "Allah"*** kelimeleri yazılı idi. O kılıçla, insanı meşgul eden ve Allah Teâlâ'yı zikirden alıkoyan hatıraları kovuyordum. O anda kal-

---

[33] Furkân, 43; Câsiye, 23

bime *"Hıyelu'l-merîd ale'l-mürîd"* (***Azgın şeytanın mürid için kurduğu tuzaklar)*** ismi ile halvette bir kitap yazmak hatırıma geldi. Şeyhim izin vermeden böyle bir eser yazmam sahih olmaz, dedim. Benimle şeyhim arasındaki rabıtanın sıhhatli olması sebebiyle sesini işittim. Şöyle diyordu: ***"Bu düşünceyi bırak.."*** Şeyhime danıştım. Buyurdu ki;

"Allah Teâlâ bundan uzaktır bu düşünce şeytandandır. Şeytan, kendisine merid (azgın ve inatçı gibi çirkin ve kötü) bir isim verdi. Böylece şeytan kendine sövmez (kötü isim vermez) zannettin onun böyle yapacağını uzak bir ihtimal saydın. Gayesi seni (kitap yazmakla) meşgul edip Hakk'ı zikirden alıkoymak ve işini sarpa sarmaktır." [34]

Bu olay ile aldanmanın hep şer yönüyle gelmeyip hayır ile olduğudur. Onun için her insanın dikkatli olması yanında Allah Teâlâ'nın yardımına gerek duyulacağı da kesinlik kazanmaktadır.

---

[34] Necmeddin Kübra, Tasavvufî Hayat, trc. Mustafa KARA, İstanbul, 1996, s.103

İnsanın yalnızlık mücadelesi

Yalnızlığın bu konuyla ilişkilendirilmesi, insanın yapısındandır. Yalnız kalan insanın hata işleme oranı çok yüksektir. İnancın sonuçlarından biride yalnızlıktan kurtulma çabasıdır. Yalnızlık duygusunun giderilmesinde inanç büyük bir alanı kapsar. Bu şekilde insanın karşılaşacağı etkiler karşısında tepkisinde en çok başvuracağı desteğidir. İnancının desteğini alarak kendini muhafaza altına alır. İnancın ikna, aldanma ve zorla oluşunun değeri de bu sırada anılmaz. Ancak insanlar tekrar yalnızlığa düşünce inancı bozulmaya başlar. Bu bozulmanın dışarıdan içeriye doğru olduğu varsayılsa da hakikatte içten gelmiştir. İnancın dinamiklerinin temelinde bulunan aldanmanın kalıntıları artık dayanmamaya başlamıştır. Her inancın vaat eden hali hazırda oluşmamış kısımları vardır. Bozulma ile bu vaatlerin oluşmasında acelecilik baş gösterince inancın şekli ve kabuklu içeriği kalmıştır. Bu kısım ise çok zaman tatmin edici olamamaktadır.

İnsan mücadelesinde inancı artık değerini kaybedince, içeriği kendini bağlamaz, benliğinin yalnızlığına düşünce, inanca sahip olup olmamakta bulanık durumlara düşüp huzurunu kaybeder. Bu sırada insan inancın yerini dolduracak yeni inancını hayata koymaya başlar. Bu bahsedilen durumun oluş durumuna bakılınca bir süreklilikte görebiliriz.

Allah Teâlâ'nın kalplerine mühür vurulmuş, düşünemeyenler olarak bahsettiği kişiler belki de bu yalnızlığın içine düşenlerdir. İnanç onlar için hep aldanma olarak kalmıştır.

Aldanma inancın belli bir kısmında her zaman bulunduğuna göre, önemli olan bu geçiş dönemini atlatmak gerekir. Bu sarsıntılı inanç hayatı içinde kırılmalar, yıkılmalar, üzüntüler, mutluluklar vb. psikolojik haller içerisinde aldanarak, aldatarak veya zorlanarak bir düşünce hali içinde yoğrulur. Bütün bunların hepsi yalnızlığın verdiği bunalımın çıkışlarıdır.

İnancın oluşmasındaki zafiyet

İnancı tesis edenler içerisinde insanları ikna ve aldatmada başarılı olmak hepsine nasip olmamıştır. Sahih ve doğru inanışları ikna ile anlatmak bilgimiz açısından olumludur. Ancak aldatma bu inanışlarda nasıl olacak denilirse, burada bilinmesi gereken yoldan çıkarma anlamına gelen aldatma değildir. Bahsedilen aldatma aklın çözemediği sorunlara karşı çözümler üretmektir. Sihirbazların oyunları insanları aldatır. Olmayanı var gösterir. Onun için rasüllere sihirbaz denilmiştir. Hakikatte rasüller inanmayanı ikna etmeye çalışıyordu. Fakat aldatılma takıntısı olan aklın korkusunu gidermek için ikna yeterli olmayınca aldatılma hissi yüz göstermiştir. Eğer ikna başarılamamışsa akıl adatılmak duyusuna kapılıp inkâr etmekte hiçte zorlanmadığı gibi tepkisini artırmaktadır. Fakat iknadaki başarıyı ele geçiren aldatmayı da sorunsuz şekilde neticelendirmiştir demektir. Çok vaadin tecellisi için zaman gereklidir. Akıl ise zaman ve ikna ile onları mantığı ile çözmekte çok zaman gecikir veya erteleyip unutmaya çalışır.

Muhyiddin Ârabî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Fusus'ul Hikem'de Nuh aleyhisselâm Fass'ında onun tebliğini anlatırken buyurdu ki;

[*Yalnızca tenzih*[35] *edecek olursan, kayıtlayıcı olursun;*

Yalnızca teşbih[36] *edecek olursan, sınırlayıcı olursun.*

Hem tenzih hem de teşbih edecek olursan,

Dosdoğru yolda olursun ve bilgide imam ve seyyid olursun.

İmdi iki varlıktan söz eden, ortak kılıcı oldu

Ve (çokluğun ötesinde) tek olandan söz eden, bir'leyici oldu.

Eğer ikileyici isen, teşbihten sakın!

Ve eğer bir'leyici isen, tenzihten sakın!

İmdi, sen O değilsin ve sen O'sun;

Ve sen O'nu şeylerin ayn'ında

Kayıtlanmamış ve kayıtlanmış olarak görürsün.

Eğer Nuh aleyhisselâm, kavmi için bu iki daveti birleştirseydi, elbette kavmi kendisine icabet (ikna veya aldanmış) olurdu.]

Nuh aleyhisselâmın kavminden fazla inananın çıkmayışı ve tufan gibi büyük felaketin olmasına sebep olunacak bir azgınlığa düşmeleri iknadaki parçalanmadır. İknadaki parçalanma dediğimiz aldanma kısmının noksanlığıdır. Her insan ikna olmadığı gibi bazı insanların aldanması daha fazladır. Eğer bu kısım orada işletilseydi onlar akıllarını nefislerine karşı kullanacaktı. Nefsin ikna olmasında aklın

---

[35] **Tenzih:** Allah Teâlâ'yı her çeşit kusur, noksan ve ortaktan uzak bilip söylemek, eksik ve kusurdan uzak sayma.

[36] **Teşbih:** (C.: Teşbihât) Benzetmek, benzetilmek. Benzetiş. Bir vasıfta vehmetmek.

yardımı gereklidir. Akıl aldanmaktan rahatsızlık duymaz.

Konuyu daha çok açarsak, çocukların akıl ile sorumlu tutulması, ergenlik yaşı 12, ceza yaşı medeni hukuk 18 sayarken, nefsin ikna edilmesinde, yaş fazla aranmaz. Çocuklar için aldanmış akıl ile 8 yaşında bir gerçeği kabule ikna ettirebiliriz.

Nefis küçük yaşta akıl melekelerini tam kazanmamıştır. Onun için küçük yaşta verilen nefsi ikna edici bilgi ile aklını sürekli aldatırız. Akıl kendini bulacağı döneme gelince bu verilen bilgilerin ışığında kendini toparlamaya çalışırken artık bir etkilenme içinde kendini bulmuştur. Bulduğu bilgiler, düşünceler zamanla inanç halini alır. Doğru ve yanlış inanç bulunduğu haliyle artık sorgulanmaz olmuştur.

İnancın sorgulanması

İnsan hayatında kendini sorgulamaya ihtiyaç hissettiği veya mecbur olduğu dönemlerde sonuçların durumuna göre sıkıntıya düşmesi ihtimali yüksektir. Güzelliğe, iyiliğe, doğruluğa götüren tesir ve hazları kaybetmiş olduğu anda üzüntü vücuda ve ruha sirayet etmektedir. Artık ruhî fonksiyonlarda aşağılanma, düşme, sakınmalar, korkular ve meraklı fikirler ve yoğunlaşma noksanlığı sürekli inancını sarsmaya başlarsa, ileri safhada bunalmaya, fikirleri çılgınlığa dönüşmeye başlayacak demektir.

İnsan istikametini kaybettiği anda inanca bağlılığı zayıflamış veya istikametinden ayrılmaya başlamıştır.

İnancı doyabileceği ruhî tatmine eremediğinde, kişi arayış içine düşecektir. Ancak bu yanlış bir başlangıçtır. Başlangıçta rûhî sarsıntılar olunca yine yanlış ve sapık inançlara kapılması muhtemeldir. Bu türlü bir arayışın sonu da olmayacaktır. Allah Teâlâ'nın yardımı olmadan araştırması ile hakikati bulma mümkünde görünmemektedir. Sıkıntıya düşen kimse, ruhî tatmine eremediği gibi, ruhî karışıkların acı sonuçlarından de kendisini asla kurtaramamaktadır.

Allah Teâlâ, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme hitaben geçen ayette;

"Seni şaşırmış bulup, doğru yola eriştirmedi mi?" [37] sıkıntının giderilişinde bir yardımın varlığını aşikâr etmektedir. İnsanın benliğine düşkünlüğü her şeyin önüne geçse de Allah Teâlâ'nın muradı her zaman önde gelmektedir.

*"**Şüphe yok ki, sen sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Ve Allah dilediğini hidâyet erdirir ve o, hidâyete erecekleri daha ziyâde bilendir."*** [38]

Bu ayetin işareti ile bugün üzerinde bulunduğumuz inancın hakikatinde Allah Teâlâ'nın özel ve bilmediğimiz şekilde ihsan veya engeli bulunmaktadır. Onun için iftihar etmek veya üzülmekten uzaklaşıp dışımızdaki insanlara karşı merhametle muamele kılmak mecbur ve gereklidir.

İnancın kişi açısından sorgulandığında doğru ve yanlış olma açısı kapalıdır. Başkasının sorgulamasında ise kriterlerinin doğru ve yanlış olması açıktır. Başkası sorgulama yaparken kendi kıstaslarını ileri sürerek sorgular.

Unutulmamalıdır ki, inanç sahibi sorgulama seviyesinden düşmüş ve kendi inancında olanları kurtulmuş olarak görür. İkna ve aldandığı şeyin doğruluğu ve yanlışlığı değer kaybına uğramıştır. Sorgulama faktörünü kaybetmiş kişinin inancında doğruluk ve yanlışlık negatifleşmiştir.

Rasüllerin din getirdiği dönem itibarı ile az olan ittiba daha sonraki dönemlere bakılınca, sayı itibarı ile kıyaslanmayacak kadar büyümüştür. İlk ikna ve aldanmanın inanca tahvi-

---

[37] Duha, 7
[38] Kasas, 56

linden sonra artık ikna safhası bitmiş, ikinci kısmı olan aldanma önde olan safhası başlamıştır. Bu nedenle inancın elde edilişinde ilk anlarda kabul edilmeyecek birçok durum son dönemde kabul edilme ve alışkanlık halini alması görülmektedir.

Nietzsche'nin; ***"Tanrı öldü". O'nu biz öldürdük ve hepimiz O'nun katiliyiz.***[39] Tanrı'nın ölümü, Hıristiyani değerlerin/ahlakın artık inanılmaz oluşu ve özünde nihilizm [40] olan Avrupa insanının da ölmesi demektir. Zira Tanrı değerler hiyerarşisinin zirvesidir. Nietzsche'nin düşüncelerindeki bu sözler aslında aldanmanın habercisidir. Ancak bu sorgulama onu intiharına doğru götüren bir yolun açılışına sebep olmuştur.

Sonuç olarak, gerçekte inancı yargılama taraflılığıyla ve zamanıyla aldatır. Yargıda nasıl müspet veya menfilik geçerliyse inançta da geçerlidir. İnancımız bize göre çok geniş ve kapsamlı olduğu için benlik onu belli sınırlar içinde tutamaz, anlamadığımız şeyleri de kabul ederiz. Bu nedenle bazı şeylere kolaylıkla

---

[39] (NİETZCHE, Friedrich; **Şen Bilim**. (trc. Levent Özşar) Bursa: Asa Yayınları (2003),130).

[40] **Hiççilik**: Hiççilik, Nihilizm veya Yokçuluk 19. yüzyıl ortalarında Rusya'da özellikle genç entelektüel kesim arasında taraftar bulan bir felsefî yaklaşımdır. Latince nihil (hiç) sözcüğünden türetilen Nihilizm, bilimsel bilgi dışında hiçbir gerçek bilgi olmadığını kabul etmektir. Rus edebiyatında ilk kez Nedejin'in bir makalesinde Puşkin için kullanıldı. Bu yaklaşımın uzantısı olarak da toplumda yerleşik kuralların, kurumların, değer yargılarının ve ahlâk kurallarının inkar edilmesine varır.

sapıyor ve kötüye iyi diye, yanlışı doğru diye seçebiliyoruz. Belki aldanmak ve günah işleyişte bundan meydana gelmektedir.

Özgürlüğümüzün kaynağı Allah Teâlâ'dadır. Seçiyorsak onun muradıyla seçmekteyizdir. Bizi şüpheden kurtaran da bu özgür seçişimizdir. Descartes,"*Kuşkulu şeylere inanmaktan kaçınmamızı ve böylece aldanmaktan kurtulmamızı sağlayan bir özgür seçişimiz vardır*" demiştir.

Descartes inançlarımızı sorgulamaktansa, daha doğrusu bilgilerimiz arasında önyargılarımızı bir bir ayıklamaya kalkmaktansa -böyle bir ayıklamaya belki bir ömür yetmezdi- bilgilerimizi bir defa şüpheye koymamız daha doğru olacaktır diye düşünmüştür.

Belki tüm bilgilerimizi şüpheye koymak, geçersiz saymak anlamına gelebilir. Yada şu ve bu şartlarda edindiğimiz nice bilgimiz inancımız vardır, bunları ayıklamaya, iyisini bir yana kötüsünü bir yana ayırmaya kalkmak içinden çıkılabilecek bir işte değildir. Yapılması gereken, zihnimizi dağıtıp yeniden kurarcasına inancımızı bilgilerimizi şüphe ile beraber yerine koymaktır. Descartes şöyle demiştir.

"Büyük insan olmadan önce çocuktuk, henüz aklımızı tümüyle kullanamadığımız için duyularımıza kendini sunan şeyleri bazen iyi bazen kötü diye yargıladık, böylece bizi doğrunun bilgisine ulaşmaktan alıkoyan birçok inanç ortaya çıktı, onlar bizi öylesine engelliyor ki onlardan kendimizi kurtarmamız mümkün görünmüyor, bu yüzden en küçük bir kesinliksizlik kuşkusu uyandırabilen her şeyi hayatımızda bir kere şüpheye koymaya yönelmeliyiz. "

Epiküros diyor ki; ***"Gerçek kâfirler, kalabalıkların tapındıkları tanrıları inkâr eden değil; asıl, kalabalıkların inandıkları tanrıları doğrulayan kişidir"*** Aslında buradan çıkan mana Hz. Ali kerremallâhu vechenin söylediği sözdür.

"Sakın Hakk´ı bazı kişilerle bilip tanımaya çalışma; önce Hakkı´ı bil, sonra Hakk ehlini tanımaya çalış."

Herkesin inancı kendine doğru

İnsanların inançlarındaki tasavvuru iki şekildedir. ***"inançlarında yarattığı düşünce"*** veya ***"inanılan düşünce"*** dir.

İnsanın düşüncesi, inancına veya zannına göre doğru olunca başkalarını kabullenmekte zorlanmaktadır. Koyduğu sınırlar dahi diğer insanları öylesine kapsar ki, kendi dahi bir zaman sonra koyduğu sınırını artık aşamaz.

Allah Teâlâ buyurdu ki;

"Kulum beni nasıl bilirse (zannederse) ***ona öyle muamele ederim"*** [41]

Bu hadis insanların inancında çeşitliliğin oluşunu haber vermektedir. Bu durum, bir anlamda, ***"sayısız inanç tasavvurunun***[42] ***imkânı"*** nı doğurmaktadır.

Bir rivayette ise, Allah Teâlâ, kıyamet günü zâtında bulunduğu hal üzere kullarına tecellî eder. Fakat hiç kimse Allah Teâlâ'yı kabul etmez ve ***"Sen bizim Rabbimiz değilsin"*** diye kaçışırlar. Bunun üzerine Allah Teâlâ, herkese herkesin zâtı hakkındaki tasavvuruna göre tecellî eder. Böylece herkes, kendi inancına göre gördüğü Allah Teâlâ'yı kabul eder. Ve

---

[41] Hadis müttefekun aleyhtir. Bkz. Buharı. Tevhid. 15: Müslim. Tevbe. 1. Zikir. 2.19: Tirmîzî. Zühd 51. Daavat. 131: İbn. Mâce. Edeb. 53.58: Darimi. Rikak. 22

[42] Tasavvur: Hayal gücü, imgelem, hayal, hayal etme, kuruntu,

O'nu ikrar ederler. Ancak Allah Teâlâ'yı hakkıyla bilmekten aciz kalmışlardır. Sadreddin Konevî kaddese'llâhü sırrah'ül azîz, bunu şöyle ifade etmiştir:

"Hakk, kıyamet günü müminlere tecellî eder, onlar da Hakk ile kendileri arasındaki alâmeti görmedikleri sürece, Hakkı inkâr ederler ve ondan kaçınırlar. Söz konusu bu alâmet, Hakka dâir 'o şöyledir, şöyle değildir' şeklindeki inançlarıdır. Hakk, onlar için suretlerde başkalaşır (tahavvül) ve her birisi, kendi alâmeti ile O'nu tanır." [43]

Öncelikle inançtaki sonsuz çeşitlilik Allah Teâlâ'nın büyüklülüğünün işaretidir. Bu çeşitlilik ile herkes ***"kendisi bakımından"*** bir inanca sahip olur ve böylece pek çok inançlar ortaya çıkar.

İnsanın mutlaka ***"belirli"*** ve ***"sınırlı"*** bir inanca bağlanma ihtiyacı ve fıtratının gereği olduğunu bilmekteyiz. İnsanın hiçbir şekilde bilemediği ve hakkında hüküm veremediği bir şeye inanmasında çeşitlilikten kurtulması mümkün değildir. Ayrıca aynı inanç içinde buluştuğu kişilerle dahi bağdaşamadığı pek çok konusu da vardır. Bu durumun çıkışı inançtaki, bilme, ikna ve aldanma imkânları ile

---

[43] bkz. Suad el-Hakim, *el-Mu'cem*, 87 vd; Ebu'l-Ala Afifi, *Fusûsu'l-Hikem Okumaları İçin Anahtar* (trc. Ekrem Demirli, İz Yay. 2000), s. 54 vd. Vahdet-i vücûd ve ilâh-ı mutekâd hakkında bkz. Abdülganî en- Nablûsî, *Gerçek Varlık,* 76 vd; Konevî'de İlâh-ı mutekâd ve "sübjektif Tanrı" tasavvuru için bkz. Nihat Keklik, *Sadreddin Konevî'nin Felsefesinde Allah-Kainat ve İnsan,* s. 51 vd.; Ekrem Demirli, *Sadreddin Konevî'de Mârifet ve Vücûd*, s. 145 (doktora tezi, M. Ü. S. B. E., 2003)

eşittir.

"Allah onların kalblerini ve kulaklarını mühürlemiştir, gözlerinde de perde vardır ve büyük azab onlar içindir." [44]

Bu ayet ile insanın aldanmayacağını düşünmek yanlıştır. Yani insan yalnız kalınca ve bırakılınca muhakkak aldanır demektir.

Hz. Mevlana kaddese'llâhü sırrahu'l azîz mesnevisindeki uzun hikâyelerden birisi olan Yahudi padişahın hikâyesinde [45] ikna ve aldanmanın inançtaki seyri, aldatan ve aldananlar söz konusu edilmiştir. Bu nedenle inancın tahkik safhasına kavuşmadığında çok faydalı olmadığı ve sonuçta hüsran olunacağı anlatılmaktadır.

"***Yahudi padişah***" hikâyesi kısaca şöyledir:

"Yahudiler içinde zâlim, İsa aleyhisselâm düşmanı ve Hıristiyanları yakıp yandırır bir padişah vardı. İsa'nın devriyle, nöbet onundu. Musa'nın canı oydu, onun canı Musa. Şaşı padişah, Tanrı yolunda o iki Tanrı dostunu birbirinden ayırdı.

Usta, bir şaşıya ***"yürü, var, o şişeyi evden getir"*** dedi.

Şaşı, ***"O iki şişeden hangisini getireyim? Açıkça söyle"*** dedi.

Usta dedi ki: ***"O iki şişe değildir. Yürü, şaşılığı bırak fazla görücü olma!"***

Şaşı, ***"Usta, beni paylama. Şişe iki"*** dedi. Usta dedi ki:

"O iki şişenin birini kır!"

---

[44] Bakara, 7
[45] Mesnevi, I, b. 324-739

Çırak birini kırınca ikisi de gözden kayboldu. İnsan tarafgirlikten, hiddet ve şehvetten şaşı olur.

Şişe birdi onun gözüne iki göründü. Şişeyi kırınca ne o şişe kaldı, ne öbürü! Hiddet ve şehvet insanı şaşı yapar; doğruluktan ayırır.

Garez gelince hüner örtülür. Gönülden, göze, yüzlerce perde iner.

Kadı kalben rüşvet almaya karar verince zalimi, ağlayıp inleyen mazlumdan nasıl ayırt edebilir?

Padişah, Yahudice kininden dolayı öyle bir şaşı oldu ki aman Ya Rabbi, aman!

Musa dininin koruyucusuyum, arkasıyım diye yüz binlerce mazlum mümin öldürttü.

Padişahın öyle yol vurucu, öyle hilekâr bir veziri vardı ki hile ile suyu bile düğümlerdi.

Dedi ki:

"Hıristiyanlar, canlarını korurlar ve dinlerini padişahtan gizlerler. Onları az öldür, çünkü öldürmede fayda yok, Dinin kokusu çıkmaz; misk ve öd ağacı değil ki! Yüz tane kılıf içinde gizli sırdır. Dışı, sana malûmdur ama içi aksine." Padişah:

"Peki söyle bakalım, ne yapalım; bu hususta ne hile ve tezvirde bulunalım, çaresi ne?

Ne yapalım ki dünyada ne açık dindar, ne gizli din tutar bir Hıristiyan kalmasın" dedi. Vezir dedi ki:

"Bana gazap ederek hükmet, kulağımı elimi kestir; burnumu, dudağımı yardır! Ondan sonra beni darağacına götür. O esnada bir şefaatçi suçumun affını dilesin. Bu işi dört yol ağzı bir yerde, tellâl pazarında yaptır.

Ondan sonrada beni, huzurundan uzak bir şehre sür ki ben, onların arasına yüz türlü din kayıtsızlığı sokayım."

Vezirin Hıristiyanlara hilesi bu halde diyeyim ki:

"Ben gizli Hıristiyan'ım; ey sır bilen Tanrı; sen benim gönlümü bilirsin! Padişah, benim imanımı anladı; taassuptan dolayı canıma kasdetti. Dinimi padişahtan saklamak, onun dininden görünmek istedim.

Padişah, benim sırlarımdan bir koku sezdi. Sözlerim huzurunda kusurlu göründü." Vezir, bu hileyi, padişaha sayıp dökünce padişahın gönlünden endişeyi tamamıyla giderdi. Padişah, vezire, vezir ne dediyse yaptı. Halk, bu gizli ve hakikati meçhul hileden dolayı şaşırıp kaldı. Onu Hıristiyanların oturdukları tarafa sürdü. Vezir de ondan sonra halkı davete başladı. Yüz binlerce Hıristiyan, azar azar onun etrafına toplandı. O, onlara gizlice İncil'in, zünnarın ve namazın sırrını anlatmaktaydı. Görünüşte din hükümlerini anlatıyordu; fakat bu anlatış, hakikatte onları avlamak için ıslık ve tuzaktı. Bunun için (gizli hileyi anlamak müşkül olduğundan) bazı ashab, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden, azgın ve hilekâr nefsin hilesini sorarlar; ***"Nefis, ibadetlere ve candan gelen ihlâsa gizli garezlerden ne karıştırır?"*** derlerdi.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden ibadetin faziletini ve sevabını arayıp sormazlar;

"Apaçık ayıp hangisidir?"diye kötü huyları sorarlardı.

Hıristiyanlar tamamıyla ona gönül verdiler. Zaten avamın taklidinin kuvveti ne olabilir ki? Kalplerinin içine onun muhabbetini ektiler, onu İsa'nın halifesi sandılar. O ise hakikatte tek gözlü melûn Deccâl'dı.

Ey Tanrı, feryadımıza yetiş; sen ne güzel yardımcısın!

Ey Tanrı, yüz binlerce tuzak ve yem var, bizler de yemsiz kalmış halis kuşlar gibiyiz. Her an yeni bir tuzağa tutuluyoruz, istersek her birimiz, birer doğan ve simurg olalım. Sen bizi her zaman tuzaktan kurtarmaktasın. Ey gani ve müstağnî Tanrı, biz yine bir tuzağa doğru gitmekteyiz! Biz bu ambarda buğday biriktirmede, toplanan buğdayı yine kaybetmekteyiz. Biz, bu vahşi mahlûklar topluluğu, düşünmüyoruz ki buğdayın noksanlaşması farenin hilesindendir. Fare, ambarımızı deldikçe, hilesinden ambar harab olmuştur.

Ey can, önce farenin şerrini defet, sonra buğday biriktirmeye çalış, çabala! O büyükler büyüğünün haberlerinden birini dinle: ***"Huzuru kalb olmadıkça namaz tamam olmaz."***

Eğer bizim ambarımızda hırsız bir fare yoksa kırk yıllık ibadet buğdayı nerde?

Her günlük azar azar sadikane ibadet taneleri niçin bu ambarımızda toplanmıyor?.....

…. O kâfir vezir, din nasihatçisi olarak hile ile badem helvasına sarımsak karıştırmıştı! Hıristiyanların içinde aklı eren zevk sahibi olanlar vezirin sözünde acılık karışmış bir tat anlayıp hilesini sezdiler.

Vezir, garezle karışık lâtif sözler söylemekte, gül sulu şeker şerbetinin içine zehir dökmekteydi. Sözünün dış yüzü, yolda çevik ol,

diyordu. Ardından da cana, gevşek ol demekteydi. Gümüşün dışı ak ve berraksa da el ve elbise ondan katran gibi bir hale hale gelir.

Vezirin sözleri, uyanık ve zevk sahibi olanlardan başkaları için bir boyun halkasıydı (onun sözlerini kabul etmişler, ona uymuşlardı). Vezir, padişahtan altı ay ayrı kaldı, bu müddet zarfında İsa aleyhisselâma uyanlara sığınak oldu. Halk, umumiyetle dinini de, gönlünü de ona ısmarladı. Onun emir ve hükmü önünde herkes, can feda ediyordu.

Padişahla vezirin arasında haber gidip geliyordu. Padişah, ona gizlice vaatlerde bulunuyordu. Nihayet muradının hâsıl olması, Hıristiyanların toprağını yele vermesi için. Padişah ***"Ey devletli vezirim, vakit geldi, kalbini gamdan tez kurtar"*** diye mektup yazdı. Vezir de

"Padişahım; işte şimdicik İsâ dinine fitneler salma işindeyim" diye cevap verdi. Hıristiyanların on iki kısmı hükümetleri zamanında, İsâ aleyhisselâm kavminin on iki emîri vardır. Her fırka bir emîre tâbiydi; kendi beyine tamah yüzünden kul olmuştu. Bu on iki emîrler kavimleri, o kötü vezire bağlanmışlardı. Hepsi, onun sözüne itimat ediyordu, hepsi onun mesleğine uymuştu. O, öl, der demez her emîr hemen o anda ölürdü.

Vezir, her emîrin adına birer tomar düzdü. Her tomarın yazısı, başka bir olaydı. Her birinin hükmü başka bir çeşittir. Bu baştan aşağıya kadar ona aykırıdır. Birinde riyazat ve açlık yolunu tövbenin rüknü, Tanrı'ya dönüşün şartı yapmış. Birinde

"Riyazat faydasızdır, bu yolda cömertlikten başka kurtuluş yoktur" demişti. Birinde demişti ki:

"Senin açlık çekişin, mal verişin mâbuduna şirk koşmadır. Gam ve rahat zamanında Tanrı'ya dayanmak ve tamamıyla teslim olmaktan gayri hepsi hiledir, tuzaktır."

Öbüründe demişti ki:

"Vacip olan hizmettir, yoksa tevekkül düşüncesi suçtan ibarettir." Birinde;

"Dindeki emir ve nehiyler, yapmak için değil, aczimizi bildirmek içindir. Tâ ki onlardan âciz olduğumuzu görelim de Tanrı kudretini bilelim, anlayalım" demişti. Öbüründe,

"Kendi âczini görme, uyan, kendine gel; o aczi görüş, küfranı nimettir. Kendi kudretini gör ki bu kudret ondandır. Kudretini, onun nimeti bil ki, kudret odur" demişti. Birinde demişti ki:

"Bu ikisinden de geç, nazarına her ne sığarsa put olur!" Öbüründe;

"Bu mumu söndürme ki bu görüş, meclise mum mesabesindedir. Eğer nazardan ve hayalden geçersen gece yarısı visâl mumunu söndürmüş olursun" demişti. Birinde demişti ki:

"Söndür, hiç korkma ki yüz binlerce karşılığını göresin. Çünkü nazar mumunu söndürmekle can mumu artar, kuvvet bulur. Sabrının yüzünden Leylâ'n Mecnun olur! Kim, zâhitliği yüzünden dünyayı terk ederse dünya onun önüne çok, daha çok gelir!" Başka birinde;

"Hak sana ne verdiyse onu icat ederken tatlılaşmış. Kolaylaştırmıştır. Onu güzelce al; kendini zahmete sokma" demişti. Birinde de-

mişti ki:

"Kendine ait olanı terk et, çünkü tabiatının kabul ettiği, merduttur, kötüdür. Birbirine aykırı yollar, nefse kolaydır, herkese bir din, can olmuştur. Eğer Hakk'ın din işlerini kolaylaştırması, doğru bir yol olsaydı her Yahudi ve mecusi, Tanrı'yı duyar, anlardı" demişti. Öbüründe demişti ki:

"Kolay, odur ki gönlü hayatı ve canın gıdası ola. Tabiatın hoşlandığı her şey, vakti geçince, çorak yere ekilmiş tohum gibi mahsul vermez. Onun mahsulü, pişmanlıktan başka bir şey olmaz; onun kazancı, sahibine ziyandan başka bir şey getirmez. O zevk, sonunda da önünde olduğu gibi kolay ve hoş görünmez; nihayette adı güç olur, güçlenmiş bir hale gelir.

Sen güçleştirilmişle, kolaylaştırılmışı, birbirinden ayırdet; bunun yüzünü de sonuna nazaran gör, onun yüzünü de sonuna nazaran." Bir tomarda da;

"Bir üstad ara. Âkıbeti görme hassasını nesepte (şunun bunun soyundan gelmiş olmakta ve bununla öğünende) bulamazsın.

Her çeşit din sâlikleri üstad aramaksızın, peygamberlere tâbi olmaksızın işlerin âkibetlerini gördüler, kendi akıllarınca netice hakkında istidlâllerde bulundular da bu yüzden hata ve dalâlete düştüler. Âkıbet görme; elle dokunmuş, örülmüş değildir. Böyle olsaydı dinlerde nasıl ayrılık olurdu?" demişti. Bir tanesinde demişti ki:

"Usta da sensin; çünkü ustayı da sen tanırsın. Er ol, erlerin maskarası olma; kendi başının çaresine bak sersemleşme." Bir diğerinde;

"Bunların hepsi birdir. İki gören kimse şaşı adamcağızdır" demiş. Bir tomarda da;

"Yüz, nasıl bir olur, bunu kim düşünür, meğer ki deli olsun! Bunların her biri, öbürünün zıddıdır. Gayrı zehirle şeker nice bir olur? Zehirden de, şekerden de geçmedikçe vahdet bahçesinden nice koku alabilirsin? demişti.

O İsâ dinine düşman olan vezir bu tarz da, bu çeşitte on iki tomar yazdı.

İhtilaf; gidiş tarzındadır, yolun hakikatinde değil.

Vezir, İsâ aleyhisselâmın bir renkte oluşundan koku almamıştı. O, İsâ küpünün mizacından huy kapmamıştı. Yüz renkli elbise, İsâ aleyhisselâmın sâf küpünden saba rüzgârı gibi sade ve lâtif bir hale gelir, tek bir renge boyanırdı.

Birlikteki bu tek renklilik, insana usanç ve sıkıntı veren tek renklilik değildir. Belki o tek renk deniz gibidir, ona dalanlar da balık gibi hayat ve neşe içindedirler. Karada gerçi binlerce renk var, ama balıkların kurulukla savaşı var!

Sonra vezir kendince başka bir hile kurdu. Vaiz ve nasihati bırakıp halvete girdi. Müritleri yakıp yandırdı. Tam kırk, elli gün halvette kaldı. Halk onun iştiyakından, hal ve tavrı ile sözünden, sohbetinden uzak düştükleri için deli oldular. Onlar yalvarıp sızlanıyorlardı, vezir ise halvette riyazattan iki büklüm olmuştu. Hepsi birden

"Biz sensiz kötü bir hale düştük, karışıklık içindeyiz. Değneğini yeden birisi olmadıkça körün ahvali ne olur? İnayet et. Allah için

olsun, bundan ziyade bizi kendinden ayırma! Bizler çocuk gibiyiz, sen bize dadısın; sen bizim üzerimize o gölgeyi döşe" demişlerdi. Vezir dedi ki:

"Ruhum dostlardan uzak değildir. Fakat dışarı çıkmaya izin yok."

Emîrler rica ve şefaate, müritler dil uzatmaya başladılar:

"Ey kerem sahibi! Bu ne kötü talih ki sensiz gönülden de yetim kalmışızdır, dinden de. Sen bahaneler ediyorsun, biz ise dertle yürek yangınlığından soğuk soğuk ah edip duruyoruz. Biz senin sohbetine alışmışız. Biz senin hikmet sütünle beslenmişiz. Allah aşkına bize bu cefayı yapma; lûtfet, bugünü yarına bırakma! Gönlün razı olur mu, âşıkların, âkıbet istifadesiz kalsınlar? Hepsi de karadaki balık gibi çırpınıyorlar. Suyu aç, ırmağın bendini yık! Ey zamanede eşi olmayan zat! Allah Teâlâ aşkına halkın imdadına yetiş!" Vezir dedi ki:

"Dikkat ediniz, ey dedikodu düşkünleri! Dilden çıkan ve kulakla duyulan zâhiri vaizleri arayanlar! Bu aşağılık duygu kulağına pamuk tıkayın, ten gözünden duygu başını çözün! O gizli kulağın pamuğu, baş kulağıdır, bu kulak sağır olmadıkça o can kulağı sağırdır. Hissiz, kulaksız, fikirsiz olur ki "İrciî - Tanrına geri dön" hitabını işitesiniz. Sen uyanıklık dedikodusunda oldukça uyku sohbetinden nasıl olur da bir koku alabilirsin! Bizim sözümüz işimiz, hariçte yürümektedir. Bâtınî yürümek ise gökler üzerinde olur. Cisim, kuruluğu (bu âlemi) gördü, çünkü kuruluktan (bu âlemden) doğdu; can İsâ'sı, ayağını denize attı. Kuru cismin yürümesi, kuruya düştü,

ama canın yürümesine gelince: Ayağını denizin ta ortasına bastı. Ömür kuruluk yolunda; gâh dağ, gâh deniz, gâh ova aşarak geçip gittikten sonra...

Abıhayatı, nerede bulacaksın; deniz dalgalarını nerede yaracaksın? Kara dalgası, bizim kuruntularımız, anlayışımız ve fikrimizdir. Deniz dalgası ise kendinden geçiş, sarhoşluk ve yokluktur.

Sen bu sarhoşlukta oldukça o sarhoşluktan uzaksın. Bundan sarhoş oldukça o kadehten nefret eder durursun.

Zâhir dedikodusu toz gibidir. Kulak gibi bir müddet dinlemeyi âdet edin!"

Müritler, halveti terk et diye tekrar ısrarla yalvardılar ve dediler ki: *"Ey bahane arayan hakîm bu cefayı bize reva görme!* Vezir

"Halveti terk etmem" diye cevap verdi. Hepsi birden dediler ki:

"Ey vezir, inkâr etmiyoruz, bizim sözümüz ağyarın sözü gibi değildir. Ayrılığından gözyaşlarımız akmakta, canımızın tâ içinden ahu vahlar coşmakta!"

Vezirin, halveti terk etmede müritleri ümitsiz bıraktı. Vezir içerden seslendi:

"Ey müritler, benden size şu malûm olsun ki İsâ aleyhisselâm bana "Hep yakınlarından, arkadaşlarından ayrıl, tek ol, Yüzünü duvara çevirip yalnızca otur, kendi varlığından da halveti ihtiyar et" diye vahyetti. Bundan sonra konuşmaya izin yok, bundan sonra dedikodu ile işim yok. Dostlar, elveda! Ben öldüm, yükümü dördüncü göğe ilettim. Bu suretle de ateşe mensup feleğin altında zahmet ve me-

şakkatler içinde yanmayalım. Bundan sonra dördüncü kat gök üstünde, İsâ'nın yanında oturacağım."

Neden sonra o emîrleri yalnız ve birer birer çağırıp her birine bir söz söyledi. Her birine

"İsâ dininde Tanrı vekili ve benim halifem sensin, Öbür emîrler senin tâbilerindir. İsâ, umumunu senin taraftarın ve yardımcın etti. Hangi emîr, baş çeker, tâbi olmazsa onu tut; ya öldür yahut esir et, hapse at. Ama ben sağ iken bunu kimseye söyleme, ben ölmedikçe, reisliğe talip olma. Ben ölmedikçe bunu hiç meydana çıkarma. Saltanat ve galebe dâvasına kalkışma. İşte şu tomar ve onda Mesîh'in hükümleri... Bunu ümmete tasih bir tarzda oku!" dedi. O, her emîre ayrı olarak şunu söyledi:

"Tanrı dininde senden başka naib yoktur!"

Her birini ayrı ayrı ağırladı. Ona ne söyledi ise buna da onu söyledi. Her birine bir tomar verdi, her tomar öbürünün zıddını ifade ediyordu. O tomarların metni **"Ya"** harfinden **"Elif"** harfine kadar olan harflerin şekilleri gibi birbirine aykırıdır. Bu tomarın hükmü, öbürünün zıddıydı, bu zıt diyeti bundan önce bildirdik.

Ondan sonra daha kırk gün kapısını kapadı. Kendisini öldürüp varlığından kurtuldu. Halk onun ölümünü haber alınca kabrinin üstü kıyamet yerine döndü. Bir hayli halk onun yası ile saçlarını yolarak, elbiselerini yırtarak mezarı üstüne yığıldı. Arap'tan, Türk'ten, Rum'dan, Kürt'ten oraya toplananların sayısını da ancak Tanrı bilir. Mezarın toprağını başlarına serpti-

ler. Onun derdini yerinde ve dertlerine derman gördüler. Bir ay ahali, mezarı üstünde gözlerinden kanlı yaşlara yol verdiler. Onun ayrılığı derdinden padişahlar da, büyükler de, küçükler de ah u figan ediyorlardı. Bir ay sonra halk dedi ki:

"Ey ulular! Siz beylerden o vezirin makamına oturacak kimdir. Ki biz o zatı, vezirin yerine imam ve mukteda tanıyalım. Elimizi de, eteğimizi de onun eline teslim edelim….

O emîrlerin birisi öne düşüp o vefalı kavmin yanına gitti. Dedi ki:

"İşte o zatın vekili; zamanede İsa halifesi benim. İşte tomar, ondan sonra vekilliğin bana ait olduğuna dair burhanımdır."

Öbür emîrde pusudan çıkageldi. Hilâfet hususunda onun davası da bunun davası gibiydi. O da koltuğundan bir tomar çıkardı, gösterdi. Her ikisinin de Yahudi kızgınlığı başladı. Diğer emîrler de bir bir katar olup (birbirlerinin ardınca davaya kalkışıp keskin kılıçlar çektiler.) Her birinin elinde bir kılıç ve bir tomar vardı; sarhoş filler gibi birbirlerine düştüler. Yüz binlerce Hıristiyan öldü, bu suretle kesik başlardan tepe oldu. Sağdan, soldan sel gibi kanlar aktı. Havaya, dağlarcasına tozlar kalktı. O vezirin ektiği fitne tohumları, onların başlarına âfet kesilmişti."

Vezirin hilesi ile Hıristiyan topluluğu kendi kendini yok etmek için gayret içine girmişti.

Bu anlatılanlar aldanmanın inanç şekline dönüşünün hikâyesidir.

Netice

İnsanın, âlemlerin sahibi Allah Teâlâ'nın ihsan buyurduğu inancın kendi kabul ettiği şekilde olmasında zâtının ikramı olduğunu kabul etmesi gerekir. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız üzere aldanışın kaçınılmazlığı görülmektedir. Hiç kimse bir başkası hakkında leh ve aleyhte yorum yaparken unutmamalı ki, inancında yalnız kendi gayretinin kâfi derecede yeterli olmadığı, güvenilir aklının aldanarak, aldatıcılardan biri olarak sapıtmasına sebep olabileceğini aklından çıkarmamalıdır.

İnsanın dünyanın neresinde geleceğinde özgürlüğü yoktur. Doğduktan sonra akıl çağına ve şahsiyet gelişimini sağlarken de ikna ve aldanmanın etkisinden kurtulamadığını biliyoruz. İnsan taklit çağında (çocukluğunda) kırılmaz bir engelin içinde hakikat penceresinin aydınlığını görecek kudreti de olmaması sebebiyle, bir girdap içinde etkilenmesi de kesin gibidir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Her çocuk fıtrat üzerine doğar" *buyurdu ve sonra da* ***"Şu ayeti okuyun"*** *dedi:*

"Hakka yönelerek kendini Allah'ın insanlara yaratılışta verdiği dine ver. Zira Allah'ın yaratışında değişme yoktur; işte dosdoğru din budur, fakat insanların çoğu bilmezler." [46]

---

[46] Rum, 30

Sonra Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem sözünü şöyle tamamladı:

"Çocuğu anne ve babası Yahudileştirir veya Hıristiyanlaştırır veya Mecusileştirir. Tıpkı hayvanın doğurunca, azaları tam olarak yavru doğurması gibi. Siz kesmezden önce, kulağı kesik olarak doğmuş hayvana rastlar mısınız?"*Dinleyenler:*

"Ey Allah'ın Resûlu, küçükken ölenler hakkında ne dersiniz (cennetlik mi, cehennemlik mi?) *diye sordular. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şu cevabı verdi:*

"(Yaşasalardı) nasıl bir amel işleyeceklerdi Allah Teâlâ daha iyi bilir." [47]

[Fahreddin-i Râzî âhirete intikal ettiğinde, malum suallerin hepsine cevap verdikten sonra *"Senin imanın nasıl bir iman?"* sualine cevap veremiyor. Aklına gelmiyor, manevi olarak Necmüddîn el-Kübrâ kuddise sırruhu'l-azîz Hazretlerine soruluyor. Necmüddîn el-Kübrâ diyor ki;

"Taklittir, de, taklit." Taklittir, diyor. *"Kimin taklidi?"* diye soruyorlar. *"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin taklidi,"* diyor. Sözünü kabul ediyorlar

Bunun için kelime-i şehâdette olsun, kelime-i tevhîdde olsun, irfan sahibi büyüklerimiz *"La ilâhe illa'llah alâ muradillah"* La ilâhe illa'llah'tan Allah Teâlâ'nın kastettiği murat ne ise,*"alâ murad-ı Rasulillah" "Rasûlüllah sallallâhü*

---

[47] Buhârî, Cenâiz 80, 93; Müslim, Kader 22, (2658); Muvatta, Cenâiz. 52, (1, 241); Tirmizî, Kader 5, (2139); Ebu Dâvud, Sünnet 18, (4714).

aleyhi ve sellem Efendimiz tebliğ ederken ne kastediyorsa ben de o kasıtla diyorum" veya "sen de öyle de" derler. Ve bu taklittir.] [48]

Bu örnekler ile âlim ile cahilin arasındaki farkın azlığını görünce düşünmemiz gereken şu olabilir.

Allah Teâlâ'nın nimet olarak ihsan buyurduğu İslam nimeti ve inancına çok bir gayret göstermeden kavuştuğumuzdan şükrümüzü artırmalıyız. Bu nimete kavuşamayan diğer kullarına merhamet etmeli onlara yardımcı olmalıyız. İnancın ilk temellerinden bir kısım olan aldanma herkes için geçerlidir. Eğer bu şekilde olmamış olsaydı, rasüllerin gelişinde bir mana bulunmazdı.

Herhangi bir inanca sahip olan hakkında bulunacağımız yargının son durumu hakkında Allah Teâlâ'nın hükmetme, mükâfat ve ceza hakkına tecavüz etmemeliyiz. Örnek verecek olursak; bizim müslümanlığımız karşısında Hıristiyan'ın yargısı ***"bizim aldandığımız"***; biz müslümanların onlar hakkındaki yargımız ise ***"onların aldandığı"*** dır.

İnsanlar aslında hep kendilerinin haklı olmasını arzuladıkları gibi yargılarında da kendilikleri öne çıkar. Bu sonuç ise normal bir durum olduğu kadar, sonuç açısından sakıncaları bulunmaktadır. Bu da başka aldanma sebeplerinden biridir.

Ebucehil bir gün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme

---

[48] (İNANÇER, Ö. Tuğrul, Gönül Sohbetleri, İst, 2005, s. 13)

"Beni Haşim´de senden daha çirkin suratlı biri gelmemiştir" dedi.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ***"her ne kadar haddini aştınsa da yine doğru söyledin"*** dedi.

Biraz sonra Ebubekir radiyallâhü anh Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yanına gelince

"Ey güneş yüzlü Resul, Sen´den daha güzel yüzlü bir yüz görmedim" dedi.

Bunun üzerine

"Ey aziz dost, ey değersiz dünyadan kurtulan, doğru söyledin" dedi.

Orada bulunanlar bu durum karşısında şaşırıp,

"Ya Resûlullah! Bu ikisi birbirine zıt şeyler söylediler. Sen her ikisine de "doğru söyledin" dedin, bunun sebebi nedir" diye sordular.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Ben Allah (celle celâlühû)´ın cilâladığı aynayım, bana bakan kendini görür"

Ebubekir radiyallâhü anh ile Ebucehil inançlarında bulunan farklılık ikna ve aldanmanın seviyelerinin değişikliğidir. Ebubekir radiyallâhü anh ikna olmadaki yüksek seviyesi ile Ebucehilin aldanmadaki yüksekliğinin inanca tesirleri bu şekilde kendini göstermiştir. Ancak insanlar aldanmalarıyla, inançlarında bulunan tutarsızlıklarıyla bile birbirlerinden ayrılma durumuna hiçbir zaman gelemez. İnsanların birbirleri hakkındaki düşüncelerle millet ve cemiyet oldukları düşünülünce onları bir arada tutanın Allah Teâlâ olduğu kesilik

arzeder.

Sonuç olarak, inanç insan hayatının ayrılmaz parçası olunca onun aldanma ve ikna ile olması, bir zaman sonra ilişkilerdeki kuvveti önemini kaybeder. Ancak menfaatlerin ve kuvvetin eline geçtiği inanç gurubu karşısındakine huzurlu ve güzel yaşama hakkına saygı duyması gerekmektedir. Eğer bu hakların birisi bir nedenle terk edilmeye başlanılırsa, insanlardaki hayatta kalma arzuları ile birbirlerine saldırmaya başlamalar ve kaos oluşur.

Sosyal hayatta inanç üzerindeki baskıyı kaldırmak veya artırmak ile hiçbir kazanç olmadığını tarih boyunca görülmüştür. İnancın kazanılışındaki tesadüf, ikna ve aldanma bahsettiğimiz gibi çok çeşitli olduğuna göre, hangi inancın Allah Teâlâ'nın kabul ettiğinden çok, insan olarak ne olduğumuzun farkına varmak gerekir.

İnsanların kendini hakikati bulmuş zannedip, kendi din kardeşine ***"yolun benim anladığıma uymuyor, benim bildiğime uy"*** dememesi, bunun yerine kendisinin bile bir aldatıcı mı olduğunu düşünmesi gerekir. Uyulacak biri vardır. O ise Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemdir. Onun için kendi aldandığını sandığı insanlar yerine kendi aldanmıştır. Kimin aldanıp kimin haklı bulduğunda karar verme yetkisi yalnız Allah Teâlâ'nındır. Allah Teâlâ bu hakkı kimseye vermemiştir.

Aynı dine sahip olanların bile ihtilaf ettiği düşünülünce hayatın inanç kısmındaki hallerin anlaşılması çok zordur. Eğer bu şekilde olmasaydı Allah Teâlâ binlerce nebi gönder-

mezdi. Her nebi kendi milletinin ahvaline uygun bir şekilde İslam'ı anlattı. Fakat bir türlü istenilen inanç şeklide oluşamadı. Ta ki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem gelip dinin yaşayış ve anlatış şeklindeki zirveyi buluna kadar. Aslında bu insanlığında kavuşabileceği son zirvedir. Müslümanlar Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile inancın aldanma kısmından geçmişlerdir. Zamanımızda ise İslâm'ın tahrif edilmesi ile inanç bozulmasına çalışılmaktadır. Biz Müslümanlara düşen O'nu taklit etmemizdir. Aşağıdaki misal ile bunu daha iyi anlayacağız.

[Hz. Musa aleyhisselâm zamanında Firavun'un palyaçolarından biri, Hz. Musa aleyhisselâmı taklit ediyor. Malum, Hz. Musa aleyhisselâm kıllı vücutlu, göbekli, başı dazlak biridir. Palyaço, başına işkembe geçiriyor, o zaman naylon yok tabiî, karnına bir yastık koyuyor, elinde asayla Hz. Musa aleyhisselâmı taklit ediyor. Çünkü Firavun'u güldürecek. Hz. Musa aleyhisselâm bunu haber alıyor. Allah Teâlâ ile konuşma sırasında, ***"Bunu kahret Yâ Rabbî"*** diyor. ***"Kahretmem"*** diye hitap ediyor Cenâb-ı Allah Teâlâ

"Firavun'u değil, seni taklit ediyor."][49]

Buradaki takliti çok iyi anlamamız gerekmektedir.

Şems-i Tebrizi kaddese'llâhü sırrah'ül azîz buyurdu ki;

[Hazreti Muhammed sallallâhü aleyhi ve

---

[49] (İNANÇER, Ö. Tuğrul, Gönül Sohbetleri, İst, 2005, s. 13)

sellemle birlikte otururken Musa aleyhisselâmı görmek istersen aldanırsın, İsa aleyhisselâmı görmek de böyledir. O, avların en büyüğünü avladı. Ama Musa aleyhisselâmı görseydin onu Hazreti Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemde bulurdun. Ne zaman onun adı üzerinde sana bir şeyler söylerler ve onun gayretinden bahsederlerse, onu Hazreti Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem söylemiştir. Eğer Tevrat'ı okur da onun vasfını o kitaptan dinler ve Hazreti Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi dilersen, Hazreti Musa aleyhisselâmın bin kere:

"Yarabbi ne olurdu o rasüllüğü bana vermeseydin yahut bir zaman yerimde oturup da onun dış görünüşünü görebilmek için biraz geciktirseydin!" dediğini görürdün.][50]

Bu sözler ile İslam'ı kolayca bulduğumuz için şükretmeliyiz. Allah Teâlâ, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin inanç konusunda aldatıcı konumuna düşmesine dahi razı olmadığı gibi, açıkladığı tehdit ile hiçbir şekilde başıboş bırakmadığını da beyan etmiştir. Allah Teâlâ buyurdu ki:

"Eğer (rasül) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette O□nu kuvvetle yakalar; sonra da O□nun can damarını koparırdık (O□nu yaşatmazdık) sizden hiçbiriniz de buna mâni olamazdı."[51]□

Bu nedenle Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yoluna sahip çıkıp, ondan ayrılmama-

---

[50] Makalat, 72
[51] Hakka, 44-47

lıyız. O hep şöyle dua ederdi;

"Allah'ım! Sana teslim oldum, ben sana inandım, sana dayandım. Yüzümü gönlümü sana çevirdim, senin yardımınla düşmanlara karşı mücâdele ettim. Allah'ım! Beni saptırmandan yine sana, senin büyüklüğüne sığınırım, –ki senden başka ilah yoktur–. Ölmeyecek diri yalnız sensin. Cinler ve insanlar ise, hep ölümlüdürler!"[52]

İnsanlığın güzel hayat yaşama hakkına kim sahip çıkarsa, istikamet üzere olursa, Allah Teâlâ o kulların kudret ve kuvvetlerine yardım eder. Allah Teâlâ'nın sevmediği en kötü hal münafıkların halidir. Yani ikilemleri olanların hem insanlar arasında hem de Allah Teâlâ yanında zerre kadar değeri yoktur.

Şüphesiz bir inancın sahibi olmak mutlak manada bütün sorunları çözme teminatı değildir; inancı olduğu halde sorunlarını halledemeyen ve hatta daha çok zarar gören cemiyetler vardır. Meselâ günümüzde hakiki dine sahip olan İslâm dünyası sorunlara batmış bir durumdadır. Buna göre mühim olan, inancın yaşanır oluşudur. Bu bakış açısı ile ele alındığında, toplumun potansiyellerini harekete geçiren herhangi bir ideal, dâvâ, ideoloji inancın fonksiyonunu yerine getirebilmektedir. Onun için yaşamadığımız bir din aldanmadan başka bir şey değildir. Aldatan ve aldananların kurtuluşu bulamadıkları gibi hüsrana uğrayanlardan olacağını bilerek hayatımızın geri kalan kısmında Allah Teâlâ'yı razı edecek hal üzere

---

[52] Müslim, Zikir 67

yani müslüman mümin olmalıyız.

Bu arada unutulmaması gereken hususta herkese düşen benim anladığım ve kabul ettiğim inanç bu şekildedir. Eğer sende buna ikna olursan bu inancı yaşayabilirsin, demelidir. Allah Teâlâ'nın vermediğini birine kazandırmak mümkün değildir.

Allah Teâlâ buyurdu ki;

"(Resûlüm!) De ki: Ey kâfirler!

Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam. Siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz.

Ben de sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim.

Evet, siz de benim taptığıma tapıyor değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim de banadır." [53]

Ey Allah Teâlâ'm ***Bizi dosdoğru yola ilet, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğrayanların ve sapıklarınkine değil.***

[53] Kafirun, 1-6